గ్రోలినవారు మహిలో మహితాత్ములై శోభించగలరు. ఆత్మవిదులై శోభిల్లగలరు" అని శుకబ్రహ్మ పదేపదే శ్రీకృష్ణ నామమును పలుకుచూ పారవశ్యముతో అంతర్ధానమాయెను.

మ॥ మనుజేంద్రోత్తమ! యేను నీకుఁ ద్రిజగన్మాంగళ్యమై యొప్పఁ జె
ప్పిన యీకృష్ణకథాసుధారసము సంప్రీతాత్ములై భక్తిఁ గ్రో
లిన పుణ్యాత్ములు గాంతు రిందు సుఖముల్ నిర్ధూతసర్వాఘులై
యనయంబుం దుదిఁగాంతు రచ్యుతపదంబైనట్టి కైవల్యమున్.

దశమ స్కంధము సమాప్తము

...... ఓం ......

ఉపోద్ఘాతము

ఇది ఏకాదశ స్కంధము.

"ఏకాదశో యస్య లలాట పట్టం"

ఏకాదశ స్కంధము భగవానుని లలాటస్థానమై శోభించు చున్నది. ఈ స్కంధమున సాధనలీల ప్రదర్శింపబడినది. సాధకునికి ఉపయుక్తమైన ఎన్నియో సాధన విషయములను ఈ స్కంధము ప్రవచించును. సాధన కుదిరిన సాధకుడు రోదనకు దూరమగును. సాధ్య రూపుడగు పరమాత్మను పొంది తరించును.

ముక్తి ఎవరికి? ఆత్మకా? అది నిత్యముక్తము గనుక సాధనకు సుదూరము. లేక దేహమునకా? అది జడము గనుక అనిత్యము. ముక్తికి నిరుపయోగము. మరి ముక్తి ఎవరికి? బంధము ఎవరికి తెలియునో వారికే ముక్తి. బంధము మనస్సునకే గనుక ముక్తి గూడా మనస్సుకు సంబంధించినదియే. మనస్సును ఈవిధముగా ముక్తికి సిద్ధపరచునదియే సాధన.

తేజస్సు లోపల యున్నది. దాని నన్వేషిస్తూ మనస్సు బయటికి పరుగిడుచున్నది. బహిర్ముఖమయ్యే మనస్సును అంతర్ముఖం చేసే ప్రయత్నమే సాధన. సాధనచేయు పుణ్యాత్ముడు సాధకుడు. సాధ్యరూపుడైన పరమాత్మను పొంది తరించిన ముక్తపురుషుడు ధన్యాత్ముడు.

ఈ స్కంధము వైరాగ్యమును బోధిస్తూ ప్రారంభమున నడక సాగించును. విషయవాసనాయుతమైన మనస్సు పరమాత్మ ధ్యానమున కుపకరించదు. అట్టి మనస్సును పరిశుద్ధ మొనర్చుటకు వైరాగ్యము చక్కగా ఉపకరించును. ముఖ్యంగా అవధూతోపాఖ్యానము ఈ స్కంధమున అతి రమణీయమైన ఆధ్యాత్మిక విషయము. శ్రీకృష్ణపరమాత్మ అవతార సమాప్తి సమయాన మహాత్ముడైన ఉద్ధవునకు బోధించిన "ఉద్ధవగీత" అమోఘమైనది. ఇది సాధకులకు కల్పవృక్షమువలె సాయపడును.

మాయ భయంకరమైనది. విచిత్రమైనది. మాయను దాటినవాడే మాధవుని బొందగలడు. మాయను దాటుట ఎలాగో ఈ స్కంధము చక్కగా బోధించును. కర్మ, భక్తి, జ్ఞాన, యోగ, సంకీర్తనాదులను రసవత్తరముగ వర్ణించును. సత్సంగ వైభవమును కీర్తించును. దుస్సంగ ప్రాభవమును వివరించును. నిస్సంగుడై జీవించు టెలాగో ప్రవచించును. జగత్తంతయు జగదీశ్వర స్వరూపమని నిర్ణయించును. నిరూపించును. ఈ స్కంధము వాస్తవానికి సాధకుని బ్రతుకును అందముగ తీర్చిదిద్దును.

వికారాలను వదలించుకుందాము. అహంకారమునుండి విడివడుతాము. మమకారము నుండి బయటపడుతాము. సంసార హాహాకారములను త్యజించి సాకారుని అర్చిస్తాము. నిరాకారుని చేరి తరిస్తాము. నిరంజనమై భాసిస్తాము.

మరి..... ఇంకేమిటి? సాధనలో సాగడమే...... కొనసాగడమే. కదలండి......

చైతన్య భాగవతము

ఏకాదశ స్కంధము

ముసలోద్భవం

కాలము ఎవ్వరినీ కనికరించదు. కాలములో చరించు మనుజుడు కాలుని నోట బడక తప్పదు. మృత్యువు కూడా మంగళకరమే. జననము శుభకర మైనపుడు మరణము అశుభ మెలా అవుతుంది? చక్కెరబొమ్మ ఆద్యంతము అందు మధురమే అయినట్లు, జీవితము అన్ని దశలలోను శుభప్రదమే.

మరణించుట అశుభమని చాలా మంది భావిస్తాంటారు. శుభకరుడగు శివుడు లయకర్త యైనపుడు మరణము అశుభ మెలా అవుతుంది? శివుడు మంగళస్వరూపుడు. ఆయన వాసస్థలమైన శ్మశానము కూడా మంగళ స్వరూపమే.

రంగస్థలము రమణీయంగా ఉంది. నటుని నటనా పటిమ అద్భుతంగా ఉంది. మరి అట్టి నటునికి రూపమును మార్చి ప్రవేశపెడుతున్న ఆహార్యగది అమోఘము కాకపోతుందా?

గ్రీన్‌రూమ్‌లో నటుడు రూపాన్ని మార్చుకొంటాడు. ఆ తరువాత రంగస్థలము పై తన నటన నభినయిస్తాడు. ఆకృతి నిచ్చేది ఆహార్యమే. జీవునికి రూపు రేఖలను దిద్దునది శ్మశానమే. కనుక వల్లకాడు వందనీయ మైనదియే.

జనించిన వారందరు మరణించకుండా యుండినచో ఈ ప్రపంచము నిజంగా అమంగళమే అయ్యేది. నశించుట వలననే నాణ్యత నిలిచి ఉంది. మరణము వలననే మనుగడ మిగిలి ఉంది. నిలకడ జరుగుతుంది. పుట్టిన పాములన్నీ చిరంజీవు లైతే, తేళ్ళన్నీ

జీవన్ముక్తులైతే మన బ్రతుకెలా ఉండేదో? సృష్టిలో కదలిన వారంతా నిలచి యుండినచో మన కీనాడు కదిలేందుకు చోటు కూడా మిగిలుండేది కాదు.

పరమాత్మ విరచితమైన ఈ విశ్వములో మలుపు లన్నీ వలపులే. మంగళ రూపములే. జన్మము ఈశ్వర ప్రసారము. మరణము కూడా అంతే. ఈ సత్యమును తెలిసినవాడు మాధవుడు. తెలియనివాడు మానవుడు.

పరమాత్మ మూర్తిత్రయ రూపుడై సృష్టి స్థితి లయాదులను కొనసాగించు చుండును. బ్రహ్మ సృష్టించును. విష్ణువు పోషించును. రుద్రుడు లయింప జేయును. ఈ మూడు కార్యములు ఆనంద రూపుడైన జగదీశ్వరునిచే జరుపబడు చున్నవి. ఈ సత్యమును గ్రహించిన వారికి ఆనందము దూరము కాదు.

జీవులందరు పుట్టుకను గాంచి సంతోషిస్తారు. పెరుగుతూ ఉంటే ఆనందిస్తారు. కానీ క్షీణించుటను, కృశించుటను, నశించుటను గాంచి శోకిస్తారు. భగవంతుడు లయంలో కూడా ఆనందరూపుడే.

లోభి సంపాదనలో సంతసిస్తాడు. సంపాదన పెరుగుతుంటే ఉత్సాహవంతు డవుతాడు. కానీ వినియోగ మనేసరికి విహ్వలు డవుతాడు. నీరస పడుతాడు. కనుకనే అతడు కృపణు డయ్యాడు.

అమృతత్వస్య తు నా శాస్తి విత్తే నేతి

ధనము చేత అమృతత్వము లభించునా? ఈ విధమైన ఆశ వ్యర్థమని బృహదారణ్యకోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

ఆర్థికము చంచలము. మరి ఆయుష్షు? అదీ చంచలమే. విత్తముపై చిత్తము నుంచు లోభి కృపణు డని పిలువ బడినాడు. ఆయుష్షు స్థిరమని విశ్వసించు జీవుడు కూడా కృపణుడే నని ఉపనిషత్తు పలికింది. అనిత్యమైన వాటిని నిత్యముగా భావించు వారికి సుఖ శాంతులు మిగలవు.

కృపణాః ఫల హేతవః

కర్మవలయంలో చిక్కి ఫలితములకై పడిగాపులు గాచు అభాగ్యజీవులను కృపణులుగా గీతామాత వర్ణించినది.

సత్యాగ్రాహి మృత్యువును అమంగళ మని భావించడు. కాలము కూడా భగవానుని చిద్విలాసమే. కాలము అశుభము కాదు. కానీ కాలాన్ని అధిగమించిన వారికి శుభమంటే ఏమిటో తెలుస్తుంది. శుభకరుడైన పరమాత్మ అభయహస్తము కాలము నెలా ఆడించు చున్నది అవగత మవుతుంది.

మహాత్ముడగు శుకబ్రహ్మ చెప్పుచున్నాడు: "పరీక్షిన్మహారాజా! శ్రీకృష్ణుడు యాదవ సమేతుడై దానవులను సంహరించాడు. భూమాత బరువును తగ్గించాడు. కురు పాండవ సంగ్రామము వలన కూడా భూదేవిని శాంతింప జేశాడు. లోకరీతిని బట్టి భూభారము తగ్గినట్లు తెలియుచున్నను తన దృష్టిలో భూభారము పూర్తిగా తగ్గలేదని శ్రీకృష్ణుడు

భావించెను. అజేయులగు యాదవులు ఇంకనూ మిగిలియే యున్నారు. వీరి నెవ్వరూ గెలువ జాలరు అని భావించెను.

నైవాన్యతః పరీభవోఽస్య భవేత్కథంచి న్మత్సంశ్రయస్య విభవన్న హనస్య నిత్యమ్

"నన్ను ఆశ్రయించుకొని యున్న ఈ యదువంశము అభేద్యమై, విశృంఖలమై యున్నది. దేవతలు కూడా వీరిని గెలువజాలరు" అని తలచెను.

శ్రీకృష్ణుని ఆశ్రయించుకొని యున్న యదువంశము అజేయమై యున్నది. శ్రీకృష్ణుడు పరమాత్మ. పరమాత్మ నాశ్రయించుకొని చరించు మనస్సు వాస్తవానికి అజేయమే. మనస్సును జయించుట దుష్కరము. ఇంద్రియములను నిగ్రహించినంత మాత్రాన మనస్సు నిగ్రహింప బడుతుందని చెప్పలేము. ఈ కారణము చేతనే దేవతలు కూడా వారిని గెలువజాలరు అంటున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. దేవతలు ఇంద్రియాలకు అధినేతలు. దమము కలిగినంత మాత్రాన శమము లభిస్తుందని చెప్పలేము. మనసున్నంత వరకు బ్రతుకుకు భారము తగ్గదు. అందుచేత యాదవులు కూడా నశింపవలె నని శ్రీకృష్ణుడు భావించెను.

అజేయులైన యాదవు లెలా నశిస్తారు? వారిలో వారికి కలిగే పరస్పర సంఘర్షణా జనిత కలహమే వారి వినాశమునకు కారణము కావాలి. కట్టెలోని అగ్ని కట్టెనే దహించి వేయునట్లు యాదవులలో జనించిన కలహము యదువంశమునే నాశన మొనర్చును. యాదవ వంశనాశము వలన భూభారము తగ్గును.

చిత్తే త్యక్తే లయం యాతి ద్వైతమే తచ్చ సర్వతః
శిష్యతే పరమం శాన్త మేక మచ్ఛ మనామయమ్

"మనస్సు లయించగానే ద్వైతరూపమైన ప్రపంచముతో సహా సమస్తమూ లయించును. శాంతమై, అద్వయమై, అనామయమైన సత్తాస్వరూపము శేషించి ప్రకాశించును" అని అన్నపూర్ణోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

అమనస్త్వం మునోయాతు "మనస్సు అమనస్కమును బొందునుగాక" అని ఋషులు సంకల్పించి యున్నారు. అలాగే శ్రీకృష్ణుడు యాదవకుల వినాశమును వాంఛించెను. అంతేకాదు. బ్రాహ్మణ శాపమనెడి మిషతో యాదవవంశమును నాశము చేసినట్లు శుకబ్రహ్మ పరీక్షిత్తునకు తెలిపెను.

శుకబ్రహ్మ అమృతవచనముల నాలకించిన పరీక్షిత్తు దోసిలొగ్గి వినమ్రతతో "దివ్యాత్మా! యాదవులు కృష్ణగత చిత్తులు. బ్రాహ్మణ భక్తులు. వదాన్యులు. వృద్ధ జన సేవా పరాయణులు. అట్టి వారికి బ్రాహ్మణ శాప మెందులకు కలిగినది? ఎలాకలిగినది? దయతో తెలుపుడు" అనెను.

యాదవులకు బ్రాహ్మణ శాపము కలిగిన విధమును శ్రీశుకుల వారు వివరించ సాగిరి. శ్రీకృష్ణుడు శుభకరము లగు కర్మలను చేయుచు ద్వారకలో విలసిల్లుచుండెను. ఒకనాడు కృష్ణ దర్శనాభిలాషులైన విశ్వామిత్ర, అసిత, కణ్వ, దుర్వాస, భృగు, అంగిరస,

కశ్యప, వామదేవ, అత్రి, వసిష్ఠ, నారదాది మునులు ద్వారకకు వచ్చి, శ్రీకృష్ణుని దర్శించిరి. కృష్ణుని సేవల నందుకొని తృప్తిచెందిన మునులు పరమాత్మతో ఇలా పలికిరి:

క॥ జనములు నిను సేవింపని దినములు వ్యర్థంబులగుచుఁ దిరుగుచునుండున్
ధనువులు విలుకడ గావఁట వనములలో నున్న నైన వనరుహనాభా!

కావలలో వసించినా కాయములు నిలువవు. కాష్ఠానికి ఆపాంతి గాకపోవు. నశించే దేహాదులపై పెట్టుకొన్న ఆశలు ప్రక్కకు నెట్టుకోదగినవియే గాని అకట్టుకోదగినవి కావు. శ్రీహరి పాదసేవనమే బ్రతుకులకు ధన్యత నొసగును. హరి భజనకు నోచుకోని జనుల జన్మములు వృథాయని మునులు పలికిరి.

క॥ తరణంబులు భవజలధికి, హరణంబులు దురితలతల కాగమముల కా
భరణంబు లార్తజనులకు, శరణంబులు నీదు దివ్య చరణంబు లిలన్.

దురితములను హరి పాదసేవనము పరిమార్చును. భవజలధిని దాటించును. ఆర్తులైన వారికి ఆభరణములై, శరణములై నిల్చునవి శ్రీహరి చరణకమలములే యని వారు ప్రస్తుతించిరి. కృష్ణ సందర్శనముచే సంతుష్ట చిత్తులైన ఆ మునులు ద్వారకకు అతి చేరువలో యున్న పిండారక క్షేత్రమున కరిగిరి. అక్కడ కొంత కాలము వసించిరి.

ఒకనాడు కౌమారావస్థలో యున్న కొందరు యాదవకుమారులు ఆటలాడు కొనుచు, జాంబవతీ కుమారుడగు సాంబునకు స్త్రీ వేషమును ధరింపజేసి ఆ మహర్షుల వద్దకు తీసికొని వెడలిరి. నమ్రతను నటిస్తూ, మునుల పాదముల నంటి ప్రణమిల్లుతూ, "మునివరులారా! ఈ స్త్రీ నీలోత్పలాక్షి. గర్భవతి. ఈమె ఒక విషయమును అడుగ నిచ్ఛగించి సిగ్గుపడినదియై మా ద్వారా ప్రశ్నించు చున్నది. ఈమెకు ప్రసవకాలము సమీపించుచున్నది. ఈమె పుత్రుని కనునా? లేక పుత్రికను ప్రసవించునా? తెలుపు" డని యడిగిరి.

పవిత్రాత్ములగు మహర్షులను పరిహసించుటయా? పరమాత్మ రూపులైన పుణ్య పురుషులతో పరియాచక మాడుటయా? ఇది మహాపచారం. దురితములకు నాందియైన దురాచారం. దురదృష్టానికి మూలకారణం. వినాశానికి ముఖ్యకారణం. యాదవకుమారుల అసభ్య ప్రవర్తన మునులలో క్రోధమును రగిల్చినది. మునులు యాదవబాలుర నుద్దేశించి,

జనయిష్యతి వో మందా ముసలం కుల నాశనమ్

"మందభాగ్యులారా! మూఢులారా! ఈమె నుండి మీ యాదవకులము నశించుటకు కారణమగు ముసలము ఆవిర్భవించును" అని పలికిరి.

మునిశాపభీతు లైన యాదవకుమారులు సాంబుని యుదరమునకు కట్టిన వస్త్రమును తొలగించగా వారికి లోహమయమగు రోకలి యొకటి గోచరించెను. ముసల మనగా రోకలియని భావము.

మతి చెడగా, మదము చేరగా మంద భాగ్యులైన యాదవబాలురు పవిత్రులగు మునులను పరిహసించి శాపగ్రస్తులైనారు. చేయునది లేక ఆ ముసలమును తీసికొని గృహోన్ముఖు లయ్యారు.

మహాత్ములను బాధించు వారిని మాధవుడు కూడా కనికరించడు. భగవానుని శాపమును మునులు పోగొట్టగలరు. కానీ మునులిచ్చిన శాపము వలన కలిగెడి శనిని ముకుందుడు కూడా తొలగించలేడు. సాధుతాపము ఘోరపాపము నందించును.

క॥ ధరణీసురశాపమునకు హరిహర బ్రహ్మాదులైన నడ్డము గలరే?
నరు లనఁగ నెంతవారలు గర మరుదుగఁ బూర్వజన్మ కర్మముఁ ద్రోవన్?

అని పోతనామాత్యుడు విశ్లేషించి వివరించాడు.

శాపభీతులైన శాపగ్రస్తులు ఆ ముసలమును రాజసభలోనికి తీసికెళ్ళి ఉగ్రసేనునికి చూపించినారు. విషయమును వివరించినారు. తరుణోపాయమేమిటో బోధపడని ఉగ్రసేనుడు ఆ ముసలమును పొడిచేసి సాగరములో విలీన మొనర్పమని ఆనతిచ్చెను. రాజు ఆజ్ఞను యాదవకుమారులు అమలు పరచినారు. చివరగా ఒక చిన్న ఉక్కుముక్క మిగిలి పోయింది. ఆ లోహపు ముక్కను కూడా సాగరములో పడవైచినారు. ఆ లోహపు తునకను ఒక మీనము మ్రింగినది. సాగరములో కలిసిన ఇనుపరజను కెరటముల తాకిడికి తీరమునుచేరి తుంగగడ్డిగా మొలచినది. సాగరములో విసరివేయబడిన ఉక్కుతునకను మత్స్యము మ్రింగినది.

జాలరులు సముద్రములో చేపలను పట్టుచుండగా ఇతర చేపలతో కలిసి ఈ చేపకూడా పట్టుబడినది. దాని పొట్టలో లోహపుముక్క లభించినది. "జర" యనెడి బోయవాడు ఆ లోహఖండమును తన బాణమునకు చివరన అమర్చుకొనెను. ఈ విధముగా విప్రుల శాపమునకు యాదవబాలురు గురైనారు. యదువంశ నాశనము దగ్గరగుచున్నది. యతి హృదయతాపము యాదవ కులమునే అంతమొందించినది.

భగవాన్ జ్ఞాత సర్వార్థ ఈశ్వరోఽపి తదన్యథా
కర్తు నైచ్ఛ ద్విప్రశాపం కాలరూప్య న్వమోదతః

"శ్రీకృష్ణుడు సమస్తము నెరిగిన ఈశ్వరుడు. ప్రతీకారము చేయుటకు సమర్థుడైనను విప్రశాపమును తొలగించుటకు ఇష్టపడలేదు. కాలరూపుడైన పరమాత్మ విప్రుల శాపమును ఆమోదించెను"

కనుక సాధువులను నిందించరాదు. పరిహసించరాదు. పరిహాసము చేయరాదు. సాధు పరితాపము సర్వానర్థముల నందించును. సాధునింద వలన కలిగే దుఃఖమును భగవానుడు కూడా తొలగించలేడు.

భాగవతస్వరూపము

కృష్ణసేవాసక్తి గలిగి, శ్రీకృష్ణ దర్శనలాలసుడైన నారదమహర్షి ఎక్కువ కాలము ద్వారక యందే వసించుచుండెను. ఒకనాడు నారదుడు వసుదేవుని గృహమున

కరుణించెను. వసుదేవుడు నారదుని పూజించెను. సుఖాసీనుడై యున్న నారదునితో ఇలా పలికెను: "దేవా! తల్లిదండ్రుల ఆగమనము బిడ్డలకు శుభప్రదము. భక్తులరాక దీనులైన వారికి మంగళకరము. మీ రాక సర్వప్రాణులకు శుభమైయున్నది. మీ రాకచే మేము ధన్యులమైతిమి. కానీ శ్రద్ధాసక్తులైన మానవులు ఏ ధర్మముల నాచరించిన సర్వభయముల నుండి ముక్తులగుదురో అట్టి భాగవత ధర్మములను మీనుండి వినగోరుచున్నాను. సర్వోపద్రవ యుతమగు ఈ సంసారము నుండి విడివడి తరించు మార్గమును బోధించుము" అని వసుదేవుడు నారదుని ప్రార్థించెను.

"వసుదేవా! ప్రపంచమునకు కళ్యాణప్రదమగు భాగవత ధర్మములను నీ వడిగితివి. నీవు ఉత్తమ సంకల్పమును గావించినావు. ఈ భాగవత ధర్మములను ఎవరు వినెదరో, పఠించెదరో, ధ్యానించెదరో, ఆమోదించెదరో అట్టివారు సమస్త పాతకముల నుండి విడివడి పవిత్రులగుదురు.

త్వయా పరమ కళ్యాణః పుణ్య శ్రవణ కీర్తనః
స్మారితో భగవా నద్య దేవో నారాయణో మమ

పరమ కళ్యాణ రూపుడు, పుణ్య శ్రవణ కీర్తనుడు నగు శ్రీమన్నారాయణుని నీవు నాకు జ్ఞాపకము చేసితివి" అని నారదుడు పలికెను.

మహాత్ముల యొక్క దర్శన భాగ్యము లభించుట దుర్లభము. దుర్లభమైన సాధు దర్శనమును సద్వినియోగ మొనర్చుకొను వారే సత్పురుషు లగుదురు. సాధు పురుషులగుదురు. మహాత్ములు అద్దమువలె నిర్మలమై యుందురు. అద్దము నీ రూపమునే ప్రతిబింబించునట్లు, సాధు మహాత్ములు నీ మనోభావాలనే ప్రతిఫలింప జేయుచుందురు. నీవు దేనిని అభిలషింతువో దానినే వారు అనుగ్రహింతురు. ప్రాపంచిక విషయములను నీవు ప్రస్తావించినచో వారు అట్టి విషయములనే అందిస్తారు. భగవ ద్విషయములను చర్చించినచో దివ్యానుగ్రహభాషణము చేయుదురు. స్వాతిచినుకును ముత్తెపుచిప్పయే వినియోగించుకొనును. సాధుమహాత్ముని ఉత్తమ భక్తుడే ఉపయోగించు కొనును.

నారదుని దర్శనముచే తృప్తిచెందిన వసుదేవుడు సంసార భయము నుండి విడిపించు భగవన్మహిమను నారదుని నుండి వినగోరి ప్రశ్నించెను. వసుదేవుని ప్రశ్నలో నారదుడు సంతుష్టచిత్తు డాయెను. తనకు నారాయణుని వసుదేవుడు గుర్తు చేసినాడని మహర్షి పొంగిపోయెను. వసుదేవు డడిగిన ప్రశ్నకు సమాధాన మొసంగుచూ గతంలో మహాత్ముడు, విదేహరాజగు నిమికి, ఋషభుని పుత్రులకును జరిగిన సంవాదము చెప్పుట కుపక్రమించెను.

స్వాయంభువ మనువునకు కుమారుడు ప్రియవ్రతుడు. ఆయనకు అగ్నీధ్రుడు, అతనికి నాభి. నాభికి ఋషభుడు అను వారు పుత్రులై జన్మించినారు. ఋషభునకు వందమంది పుత్రులు జనించిరి. వారిలో భరతుడు శ్రేష్ఠుడు. గొప్ప విష్ణుభక్తుడు. అతనికి

పూర్వము అజనాభ మనెడి నామము కలిగిన దేశము భరతుని తదనంతరము భారతదేశమని ప్రసిద్ధి చెందెను.

భరతుని సోదరులలో తొమ్మండుగురు జంబూద్వీపములోని నవఖండములకు ప్రభువు లైనారు. ఎనుబది ఒక్కరు కర్మమార్గ ప్రవర్తకులైనారు. మిగిలిన తొమ్మండుగురు పుణ్యశీలురు, దిగంబరులు, ఆత్మవిద్యా తత్పరులగు సన్యాసులైనారు. వారు కవి, హవి, అంతరీక్షుడు, ప్రబుద్ధుడు, పిప్పలాయనుడు, ఆవిర్హోత్రుడు, ద్రుమిళుడు, చమసుడు, కరభాజనుడు అను నామములతో విఖ్యాతి నొందిరి.

వారు విశ్వమంతటిని తమ స్వరూపముగనే భావింతురు. దేని యందును ఆసక్తిని కనబరచరు. స్వేచ్ఛా విహారులగు ఈ దివ్య శ్రమణులు ఒకనాడు నిమి చక్రవర్తి చేయు యజ్ఞమునకు విచ్చేసినారు.

పరమ భాగవతోత్తములైన ఆ మునులను నిమి సాదరముగా ఆహ్వానించెను. భక్తితో పూజించెను. భక్తుల సేవలో సంతుష్ట చిత్తుడైన నిమి ఇలా పలికెను: "మహర్షులారా! లోకముల నంతటిని పావనమొనర్చు మీ దర్శన భాగ్యము ఈ నాడు నాకు లభించినది. మీరు విష్ణుదేవుని పార్షదులే యని నా విశ్వాసము. అట్టి మీతో ఈ నాడు సంగమ మేర్పడుట మాకు పరమానందదాయకమై యున్నది.

సంసారేఽస్మిన్ క్షణార్ధోఽపి సత్సంగః శేవధి ర్నృణామ్

సంసార మగ్నులై యున్న మాకు అర్ధ క్షణ మైనను సత్సంగము పెన్నిధియే యగును.

"మహాత్ములారా! ఏ ధర్మముల నాచరించుట చేత నారాయణుడు సంతృప్తి చెందినవాడై తన్ను గూడా సమర్పించుకొనునో అట్టి భాగవత ధర్మములను అర్హుడనైనచో నాకు బోధింపుము" అనెను.

"వసుదేవా! నీవు నన్ను ఏ ప్రశ్న నడిగితివో ఆ ప్రశ్ననే నిమి మహారాజు ఋషభ నందనులను అడిగెను. వారు చెప్పిన సమాధానములను తెలిపెదను, ఆలకింపుడు" అని నారదు డనెను.

నిమి అడిగిన ప్రశ్నలకు ఋషభుని కుమారులు తొమ్మండుగురు సమాధానము లొసంగుదురు. ప్రథమంగా కవి యను ఋషి ఇలా చెప్ప దొడగెను.

"నిమి మహారాజా! దేహాదులైన అనిత్య విషయములయందు ఆత్మబుద్ధిని కలిగి యుండుటచేత సర్వ దుఃఖములను పొందు చున్నాడు. అట్టి మనుజుడు శ్రీహరి పాద పద్మముల నర్చించినచో ముక్తు డగుచున్నాడు. అభయు డగుచున్నాడు. భగవానుని పొందుటకు సులభమగు ఉపాయములను భగవానుడు తెలిపియున్నాడు. వాటినే భాగవత ధర్మము లందురు. అందులో మొదటిది అర్పణ భావము.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వానుసృతస్వభావాత్
కరోతి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయే త్తత్

మానవుడు విధి విహితము లేదా స్వభావానుసారముగా శరీరముచే, మనస్సుచే, వాక్కుచే, ఇంద్రియములచే, బుద్ధిచే చేసిన సమస్త కర్మములను అన్నింటిని శ్రీమన్నారాయణునకు సమర్పింపవలెను.

క॥ కరణ త్రయంబుచేతను వరుఁ జే కర్మంబు చేయు నయ్యై వేళన్
హరి కర్పణ మని పలుకుట వరువడి సుజ్ఞాన మండ్రు పరమమునీంద్రుల్.

అని పోతనామాత్యుని అద్భుతానువాదము.

నిత్యజీవితములో మన మాచరించు సమస్త కర్మల యందు పరమాత్మను భావకము చేసికొని జీవించాలి. అందమైన వస్తువులు గోచరించినను, ఆనందము నిచ్చు భోగ్య విషయములు సమీపములో యున్నను ఎవ్వని చిత్తము వాటి పైకి మరలదో అట్టి పుణ్యాత్మునికి అర్పణబుద్ధి సిద్ధించినదని భావము. అర్పణబుద్ధి ఎవరికి సిద్ధించునో వారు అనన్యభక్తితో భగవాను నారాధింతురు.

భగవత్ప్రీతిని పొందగోరు మనుజుడు వివేకమును బొంది, తద్వారా మనస్సును నిగ్రహింప వలెను. భగవద్గుణ శ్రవణ కీర్తనాదుల యందు మనస్సును లగ్న మొనర్చి ఆసక్తి లేనివారై చరింప వలెను. ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, నీరు, భూమి, చంద్ర సూర్యాదులు, ప్రాణులు, దిక్కులు, నదులు, వృక్షములు, సాగరములు మొదలగునవి అన్నియు పరమాత్మ శరీరమని భాగవతులు భావించి నమస్కరింప వలెను.

సీ॥ సంతతంబును గృష్ణ సంకీర్తనంబులు వీనుల కింపుగా వినఁగవలయు
హర్షంబుతోడుత హరినామకథనంబు పాటల నాటలఁ బరఁగవలయు
నారాయణునిదివ్య నామాక్షరంబులు హృద్వీథి సతతంబు నెన్నవలయుఁ
గంజాక్షులీలలు కాంతారములనైన భక్తియుక్తంబుగాఁ బాడవలయు

తే॥ వెఱ్ఱిమాడ్కిని లీలతో విశ్వమయుని నొడువుచును లోకబాహ్యత నొందవలయు
నింతయును విష్ణుమయ మని యెఱుఁగవలయు భేద మొనరింపవలవదు మేదినీశ!

భుజించు వానికి ప్రతి అన్నపు ముద్ద తుష్టిని, పుష్టిని, క్షున్నివృత్తిని వెంటనే గలుగజేయునట్లు, శ్రీహరిని శరణుజొచ్చిన వానికి భజన సమయమున ప్రేమ రూపమగు భక్తి, భగవానుని స్వరూపానుభూతి, అన్యవిషయముల యందు వైరాగ్యస్ఫూర్తి అనెడి మూడు విషయములు వెంటనే జనించును. ఆ తరువాత అట్టి శరణాగత పురుషునికి పరమశాంతి లభించును."

"ఈ విధముగ ఋషభ కుమారులలో ప్రథమంగా కవియను మహాత్ముడు నిమి మహారాజునకు శరణాగత వైభవమును వివరించెను. నిమి అడిగిన రెండవ ప్రశ్నకు హవి యనెడి రెండవ మహాత్ముడు సమాధానము నొసంగెను. ఆ విషయమును కూడా వివరించెదను వినుము" అని నారదుడు వసుదేవునితో చెప్పెను.

"మహాత్ములారా! భగవద్భక్తుని గూర్చి వివరింపుడు. అతని ధర్మమెయ్యది? అతని స్వభావ మెట్టిది? అతడెలా చరించును? ఏమి వచించును? వాని లక్షణము లెట్టివి?" అని నిమి మహారాజు ప్రశ్నించగా భాగవతులను గూర్చి హవి యను ముని వివరించెను.

ఎవడు సర్వభూతములయందు బ్రహ్మభావమును, ఆత్మభావమును ఉంచునో లేదా గాంచునో, భగవానుని యందును, ఆత్మయందును సర్వభూతములను గాంచునో వాడు భాగవతశ్రేష్ఠుడు.

ఎవడు భగవంతునిపై ప్రేమను, భగవద్భక్తులతో సఖ్యమును, మూఢులపై దయను, శత్రువుల యందు ఉదాసీనతను కలిగియుండునో వాడు భాగవతమధ్యముడు.

ఎవడు భగవత్ప్రీత్యర్థం పరమాత్మ ప్రతిమనే పూజించుచు ఆయన భక్తులను గాని, లేదా అన్యులను గాని సేవింపడో వాడు ప్రాకృత భక్తుడు, లేదా ప్రారంభ భక్తుడు.

శ్రీహరి చరణకమలముల కన్నను అన్యముగా వాంఛింప దగిన సారవస్తు వేదియును లేదని గ్రహించి, సదా పరమాత్మ పాదపద్మములను విస్మరించక స్మరించే పుణ్యాత్ముడు భాగవతోత్తముడు.

చంద్రు డుదయించిన పిదప భానుని కిరణజనిత తాపమదృశ్య మగునట్లు, శ్రీహరి పాద సేవనమునకు నోచుకొన్న భాగ్యవంతులకు ఎట్టి సంతాపము కలుగ నేరదు. అట్టి సంతాప రహిత సంతుష్ట చిత్తము గలవాడు భాగవతోత్తముడు.

క॥ వర్ణాశ్రమధర్మంబుల, నిర్ణయకర్మములఁ జెడక నిఖిలజగత్సం
పూర్ణుఁ డుహరియనువాతఁడె, వర్ణింపఁగ భాగవతుఁడు వసుధాధీశా!

జన్మ కర్మాదుల చేతను, వర్ణాశ్రమ జాతుల చేతను, ఈ శరీరమున ఏ మహాత్మునికి అహంకారము జనింపదో అతడే భాగవతోత్తముడు.

శరణాగతిని గూర్చి కవి వివరించగా, భాగవతులను గూర్చి హవి విశదపరచెను. ఋషభ నందనులలో మరియొకడగు అంతరీక్షుడు మాయా స్వరూపమును గూర్చి నిమి అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధాన మొసంగు చున్నాడు.

మాయావివరణము

"మహామునులారా! విష్ణుమాయ బ్రహ్మాదులకు గూడా దాటశక్యము గానిదియై యున్నది గదా! దయచేసి అట్టి మాయను గూర్చి నాకు సవిస్తరముగా తెలుపుడు" అని నిమిమహారాజు అడుగగా అతనికి అంతరీక్షుడు మాయను గూర్చి వివరించెను.

జీవుల కర్మానుభవమునకై మాయ నాధారముగాగొని పంచభూత నిర్మితములగు దేహములను సృష్టించెను. తానాదేహములందు ప్రవిష్టుడై వెల్గొందెను. ఏకమైన జీవుడుగను, అనేకములైన ఇంద్రియములుగను తనను తానే విభజించుకొని విషయానుభవమును పొందుచుండెను.

అంతర్యామి యగు పరమేశ్వరుని చైతన్యముచే ప్రకాశించు ఇంద్రియముల ద్వారా ఇంద్రియ విషయముల ననుభవించుచు, ఈ దేహమును ఆత్మగా భావించి ఈ దేహమునందు ఆసక్తిగలవా డగుచున్నాడు.

ఆసక్తి ప్రేరితుడైన జీవుడు కర్మేంద్రియముల ద్వారా అనేక కర్మల నాచరించుచు, ఆయా కర్మ ఫలములను అనుభవించుచు, వాటి కొరకు ముందు ముందు నూతన

శరీరములను ధరించుచున్నాడు. ఈ విధముగా జీవుడు జనన మరణములను పొందుచున్నాడు.

మాయను గూర్చి వివరించిన అంతరీక్షుడు ఆ తరువాత దేనిని వినుటకు నిమి మహారాజా ఆసక్తుడో తెలుపమనగా, బ్రహ్మాదులకు దాట శక్యముగాని విష్ణుమాయను దాటు ఉపాయమును ఉపదేశింపమని అర్థించెను. మాయను దాటు సుపాయమును ఋషభుని కుమారులలో మరొకడైన ప్రబుద్ధుడు వివరించుచున్నాడు.

మాయను మాయం చేయుట

ప్రతిమనిషి జీవితములో సుఖమునే అభిలషించును. దుఃఖమును అవాంఛనీయముగా జూచును. కానీ కర్మాచరణమున దుఃఖము నందించు కర్మములనే ఆచరించుచుండును. విత్తాదుల యందు చిత్తమును లగ్న మొనర్చును. గృహ పుత్రాదులు శాశ్వతమని భావించును. ఇవి అన్నియు కాలమున ఆవిర్భవించి కాలములో అంతరించును. అనిత్యమైన ఈ విషయములు నిత్య సుఖము నెలా ప్రసాదింపగలవు?

ఇహలోకసుఖము లెలా అనిత్యములో స్వర్గలోక సుఖములు కూడా అనిత్యములే. రాగద్వేషములు, ఈర్ష్యాసూయలు అచ్చట కూడా గోచరించును. కర్మార్జితముగా ఈ లోకమున కాలములో లభించు కర్మఫలము ఎలా అనిత్యమో, అలాగే కర్మార్జితముగా పరలోకమున తెలియు ఫలము గూడా నశ్వరమే. కనుక మనుజుడు కర్మ వలయమున చిక్కుబడక జ్ఞానము ద్వారా మోక్షము నొంది తరించవలెను. అట్టి జ్ఞానమును రాగద్వేష రహితుడైన సద్గురువు నుండి పొందవలెను.

తస్మా త్సద్గురు కటాక్ష లేశ విశేషేణ సర్వ సిద్ధయ స్సిధ్యన్తి, సర్వ బంధాః
ప్రవినశ్యన్తి, శ్రేయో విఘ్నా స్సర్వే ప్రలయం యాన్తి, సర్వాణి శ్రేయాంసి స్వయమే వాయన్తి.

"గురుదేవుని యొక్క లేశమాత్ర మైన కృపావిశేషముచేత సర్వసిద్ధులు సిద్ధించును. సర్వ బంధములు నశించును. శ్రేయమునొందు ప్రయత్నములో ఎదురయ్యే బహువిఘ్నము లన్నియు తొలగిపోవును. సమస్త శుభములు వాటంతట అవియే అరుదెంచును" అని గురుదేవుని మహిమను త్రిపాద్విభూతి మహానారాయణోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

గురువును పరమాత్మ స్వరూపముగా భావించి సేవింపవలెను. దేహపుత్రాదుల యందలి ఆసక్తిని త్యజింపవలెను. శౌచము, తపస్సు, ఓర్పు, మౌనము, స్వాధ్యాయము, సరళత్వము, బ్రహ్మచర్యము, అహింస, ద్వంద్వాతీత జీవనము మున్నగు వానిని పొందవలెను.

ఏకాంతప్రదేశము అందు ఆసీనుడై, సంసారము నందలి దోషములను గూర్చి చింతింపవలెను. శ్రీహరి అవతార విశేషములను, లీలలను, గుణములను శ్రవణము చేయుచుండవలెను. పరమాత్మను కీర్తింపవలెను. ధ్యానింపవలెను. భగవత్ప్రీతికరము లగు కర్మముల నాచరింపవలెను. సర్వ కర్మములను భగవానునికి సమర్పించి,

అహంకారము నుండి విడిపడవలెను. ఈ విధముగా ఎవరు శ్రీహరి నాశ్రయింతురో వారు తప్పక మాయను దాటుదురు.

ఎవరైతే వాక్కును దుర్వినియోగ మొనర్చెదరో అట్టి వారు పరమాత్మకు దూరు లగుదురు. వాక్కును నామ సంకీర్తనము ద్వారా పవిత్ర మొనర్చు కోవాలి. వాక్సంయమమును పాటించాలి. కీర్తన ద్వారా పరమాత్మను త్వరగా పొందవచ్చును.

త న్నామ సంకీర్తయ న్విష్ణు సాయుజ్యం గచ్ఛతి

"భగవన్నామ సంకీర్తనమును చేయువాడు విష్ణు సాయుజ్యమును బడయు చున్నాడు" యని కృష్ణోపనిషత్తు ప్రవచించినది.

నీవు ఒంటరిగా యున్నచో నీకు జంటగా మాయ నిలుచును. అందుచేత మాయను దాట నిచ్ఛగించువారు భగవద్భక్తులతో గూడి పరమాత్మను కీర్తింప వలెను. భాషింప వలెను. దివ్యశాంతి ననుభవింపవలెను.

హరికథలో ఎవని మనస్సు లయించునో వానిని మాయ ముట్టలేదు. పాపములంటలేవు. గంగానది పాపములను హరించును. హరికథ ప్రారంభము కాగానే గంగ విలువ తగ్గినది. హరినామము గంగను కూడా పవిత్ర మొనర్చును. హరికథాప్రసంగ మెచ్చట జరుగుచుండునో అదియే త్రివేణీసంగమ మని సంత్ తుకారాం మహరాజ్ ఒక అభంగములో తెలిపెను.

కథా త్రివేణీ సంగమ దేవ భక్త ఆణీ నామ, తేథించె ఉత్తమ చరణ రజ వందితా ॥
జళతీ దోషాంచె డోంగర శుద్ధహోతీ నారీనర, గాతీ ఏకతీ సాదర జె పవిత్ర హరికథా!

హరికథా ప్రసంగము ఎచ్చట జరుగుచుండునో అదియే త్రివేణీ సంగమ స్థానము. ఈ పుణ్య ప్రదేశమున గంగ, యమున, సరస్వతుల వలె దేవుడు, భక్తుడు, భగవన్నామము అను మూడును లభించును.

హరికథ పాప పర్వతములను దహించి వేయును. సర్వులను శుద్ధి పరచును. వినువారిని, వినిపించు వారిని హరికథ పావన మొనర్చును."

భగవద్భక్తులు ప్రేమమయులై యుండాలి. భక్తుడు ద్వేషమును కలిగియున్నచో అతడు పరమాత్మనే అవమానించినవా డగుచున్నాడు. ప్రాపంచిక వాసనలు భక్తునియందు నిలువకూడదు. భగవన్నామ ముచ్చరించునపుడు ప్రేమాతిశయముచే దేహము పులకరించు చుండవలెను. ఈ విధముగా భాగవత ధర్మములను పాటించు పుణ్య పురుషుడు తప్పక మాయను దాటును.

క॥ హరిదాసుల మిత్రత్వము మురరిపుకథ లెన్నికొనుచు మోదముతోడన్
భరితాశ్రుపులకితుం డై పురుషుఁడు హరిమాయ గెల్చు భూపవరేణ్యా!

అని భాగవత ధర్మము యొక్క ఫలశ్రుతిని ప్రబుద్ధుడు వివరించినట్లు పోతన ప్రవచించెను.

నారాయణ స్వరూపము

ప్రబుద్ధుని ప్రవచనము నాలకించిన నిమి నారాయణ శబ్ద ప్రతిపాద్య వస్తువగు పరబ్రహ్మ తత్త్వమును తెలుపుమని అడుగగా ఋషభ నందనులలో మరియొకడైన పిప్పలాయనుడు నారాయణతత్త్వమును వివరించుచున్నాడు.

ఎవడు ఈ సృష్టి, స్థితి, లయములకు కారణమయ్యును అకారణముగ తెలియుచున్నాడో అతడే నారాయణుడు. అవస్థాత్రయమునకు ఆధారుడై సమాధిదశ యందు సద్రూప చైతన్యముగా తెలియుచున్నాడో అతడే నారాయణుడు. ఏ దివ్యశక్తిచే దేహము, ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి ప్రవర్తిల్లు చున్నవో అతడే నారాయణుడు.

నిష్కలంకో, నిరంజనో, నిర్వికల్పో నిరాఖ్యాత శ్శుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణః
నద్వితీయోఽస్తి కశ్చిత్.

"నారాయణుడు నిష్కళంకుడు. నిరంజనుడు. నిర్వికల్పుడు. అనిర్వచనీయుడు. శుద్ధమైనవాడు. దేవుడు. అద్వయుడు. అతని కన్నను వేరుగా మరొకడు లేడు" అని నారాయణోపనిషత్తు తెలిపినది.

అగ్నినుండి ఆవిర్భవించిన అగ్నిరవ్వలు అగ్నిని దీప్తిమంతము గావించనట్లు వాక్కు, నేత్రములు, బుద్ధి, ప్రాణములు, ఇంద్రియములు నారాయణ తత్త్వమును ప్రకాశింప చేయలేవు. ఈ నారాయణ తత్త్వమే స్థూల సూక్ష్మములైన సమస్త వస్తువులయందు ప్రకాశించు చున్నది.

నారాయణ స్వరూపమునకు పుట్టుక లేదు. కనుక గిట్టుట ఉండదు. అలాంటిది పెరిగే ప్రసక్తే లేదు. తరిగే శక్తి కలిగియుండదు. అది జ్ఞాన స్వరూపము. అంతఃకరణ చైతన్యములో భేదములు గోచరించుచున్నను, అట్టి అంతఃకరణ కాధారమైన నారాయణ చైతన్యము నందు భేదములు అబాహ్యములై యున్నవి. సర్వవిషయములు, సమస్త జగత్తు బ్రహ్మచైతన్యమునందు ఓతప్రోతమై యున్నది.

నారాయణుని సేవించు భక్తుడు పరమ ప్రేమమయు డగును. ఈ ప్రేమమయభక్తి కామము మొదలైన అరిషడ్వర్గములను అంతఃకరణలో అంత మొందించును. తత్ఫలితముగా అంతఃకరణ శుద్ధిపడును. నిర్మలమైన అంతఃకరణము నందు నిరంజన స్వరూపము భాసిల్లును.

తస్మి న్విశుద్ధ ఉపలభ్యత ఆత్మ తత్త్వం సాక్షాద్యథామల దృశోః సవితృ ప్రకాశః

"నిర్మలమైన నేత్రములకు సూర్యుని ప్రకాశము సుస్పష్టముగా తెలియులాగున విశుద్ధమైన అంతఃకరణములో నారాయణ స్వరూపము సాక్షాత్కరించును".

కర్మ బంధహేతువు గదా! మరి ఏ విధమైన కర్మము నాచరించుట వలన జీవునకు కర్మ బంధములు తొలగును? అంతఃకరణ శుద్ధిపడును? నైష్కర్మ్యము సిద్ధించును? ఈ

విషయములను గూడా నిమి మహారాజు తెలిసికొన నిచ్ఛగించెను. ఈ విషయమును ఋషభకుమారులలో ఒకడైన ఆవిర్హోత్రుడు వివరించుచున్నాడు.

కర్మయోగ ప్రాశస్త్యము

కర్మమనగా నేదియో, అకర్మ, వికర్మాదు లేవియో, వాటిని వేదము ద్వారానే తెలియ వలెను. వేదము అపౌరుషేయము. అందుచేత సర్వులకు సులభగ్రాహ్యము గానేరదు. పండితులు కూడా మోహము నొందుచుందురు.

కిం కర్మ కిమ కర్మేతి కవయోఽ ప్యత్ర మోహితా అని గీతా ప్రబోధము.

నైష్కర్మ్యస్థితిని ప్రతిపాదించిన వేదమాత కర్మల నెందులకు ప్రవేశ పెట్టినది? అని తర్కించుకొనుచు మోహము నొందుచుందురు. కర్మను నివృత్తి చేయుటకే వేదము కర్మలను ప్రవేశపెట్టినది యనెడి రహస్యమును గ్రహింపలేరు.

పరోక్ష వాదో వేదోఽ యం బాలానామనుశాసనమ్
కర్మ మోక్షాయ కర్మాణి విధత్తే హ్యగదం యథా

వేదము పరోక్ష వాదాత్మకము. కర్మ నివృత్తికై కర్మలను ప్రవేశ పెట్టును. తండ్రి పిల్లలకు తీపి పదార్థములను చూపి మందును పానము చేయించినట్లు, అజ్ఞానుల కొరకు వేదము కర్మఫలములను ఆశగా చూపి కర్మలయందు ఆయా జీవులు ప్రవర్తిల్లునట్లు చేయుచున్నది.

ఇంద్రియ నిగ్రహము లేనివాడు, వేద ధర్మము ననుసరించలేడు. కర్మానుష్ఠానము లేకపోవుట చేత జనన మరణ సంసారములో తగుల్కొనును. వేదము నందలి ఫలాసక్తితో కూడిన కర్మకాండ యంతయు కేవలము కర్మయోగము నందు ఆసక్తిని కలుగ జేయుటకే నని గ్రహించాలి.

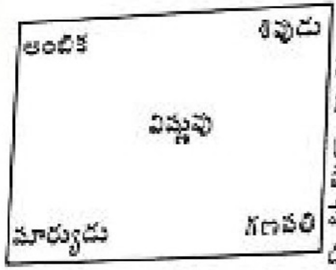
ఆసక్తి లేకుండా కర్మల నాచరించు పుణ్యపురుషుడు కర్మల యందు అకర్మను దర్శించును. కర్మానుష్ఠానము బంధము కానేరదు. ఫలాసక్తియే బంధమును కలిగించును. సర్వకర్మములను ఈశ్వరార్పణము గావించి, వేదోక్త విధి ననుసరించి శ్రీహరి నర్చించు వాడు కర్మవలయము నుండి విడివడును.

య ఆశు హృదయ గ్రంథిం నిర్జిహీర్షు రథాత్మనః
విధినోపచరే ద్దేవం తంత్రోక్తేన చ కేశవమ్

ఎవడు అజ్ఞానముడిని విడగొట్టవలె నని భావించునో వాడు తంత్రోక్త పద్ధతిని, వేదోక్త పద్ధతి ననుసరించి శ్రీహరిని అర్చింపవలెను.

అవ్యయుడైన అచ్యుతుని ప్రత్యక్షముగా మనస్సు దర్శించి అర్చించలేదు గనుక అర్చామూర్తులను పూజింపవలెను. ప్రతిగృహమును ఆలయముగా తయారు చేసుకోవాలి. భగవానుని అర్పించనిదే అన్యకార్యముల నాచరింపరాదు. ఆయనకు నైవేద్య మిడిన పిదపనే భక్తుడు ఆహారమును భుజించాలి.

మన మీనాడు అనుభవించు సమస్తమును పరమాత్మ మన కొసంగినదియే. భగవానుడు ప్రసాదించిన దానిని తిరిగి ఆయనకు అర్పించకుండా ఆరగించువాడు దోషియగును. భగవానునకు నైవేద్యమును సమర్పించుటకు ముందుగా ఆయనను అర్చింపవలెను. వేదోక్త పద్ధతి ననుసరించి సాగెడి ఈ అర్చన తంత్రోక్త పద్ధతిని కూడా అనుసరించి యుండవలెను. యంత్రమును ప్రతిష్ఠించి, మంత్రము నుచ్చరించుచూ, తంత్రమును కొనసాగించవలెను. విష్ణుమూర్తి నారాధించువారు యంత్రము నందు అంబిక, శివ, సూర్య, గణపతులను కూడా ప్రతిష్ఠించాలి. కానీ వీరందరూ నారాయణ స్వరూపులే యనెడి భావనను కలిగి యుండాలి.

విష్ణుదేవుని ప్రధానముగా స్వీకరించి మధ్య నుంచినచో ఈశాన్యమున శివుడుండాలి. ఆగ్నేయమున గణపతి, నైరుతిన సూర్యుడు, వాయువ్యమున అంబికను ప్రతిష్ఠించ వలెను. ఈ విధమైన తంత్ర విషయమున పొరపాటు జరుగ కూడదు. ఇష్టదైవము నర్చించుటకు వేదము నందు మంత్రములు వెలసి యున్నవి. వానిని దోష రహితముగా అర్చింప వలెను.

ఆత్మానం తన్మయం ధ్యాయ న్మూర్తిం సంపూజ యేద్ధరే
శేష మాదాయ శిరసా స్వధామ్న్యు ద్వాస్య సత్కృతమ్

"ఆత్మను పరమాత్మగా భావించుచు శ్రీహరిని చక్కగా పూజించవలెను. పిమ్మట నిర్మాల్యమును శిరస్సు నందుంచుకొని, శ్రీహరిని హృదయమున నిలుపుకొని, పూజావిధిని పూర్తి చేయవలెను" అని ఆవిర్హోత్రుడు నిమికి తెలియజేసెను.

అవతార లీలలు

శ్రీహరి పూజనమును గూర్చి ఆవిర్హోత్రుడు వివరించగా ఆలకించి సంతసించిన నిమి మహారాజు శ్రీహరి అవతార విశేషముల నాలకించుటకు కుతూహలపడి వాటిని వివరించమని అడిగెను. ఈ విషయమును ద్రుమిళుడు వివరించెను.

శ్రీహరి అనంత కళ్యాణగుణ సంపన్నుడు. అప్రమేయుడు. శ్రీహరి గుణములను లెక్కింప నెవరికి సాధ్యము? అలా ప్రయత్నించువాడు అజ్ఞుడే గాని విజ్ఞుడు కానేరడు.

క॥ తారల నెన్నగవచ్చును, ధూరేణుల లెక్కవెట్టఁబోలును ధాత్రిన్
నారాయణగుణకథనము, లారయ వర్ణింపలేరు హరబ్రహ్మాదుల్.

అని పోతనామాత్యుడు అనువాదామృతము నందించెను.

నారాయణుడు తన మాయచే ప్రపంచమును నిర్మించి, అందు అంతర్యామిగా ప్రవేశించెను. ఇతడే సృష్టికాలమున రజోగుణము ద్వారా బ్రహ్మరూపమును, స్థితి

కాలమున సత్త్వగుణము ద్వారా విష్ణు రూపమును, లయకాలమున తమోగుణము ద్వారా రుద్రరూపమును ధరించెను.

దక్షుని పుత్రికయగు మూర్తి యను నామె ధర్ముని పెండ్లి యాడెను. ఆమె గర్భము నుండి మహాత్ములగు నర నారాయణులను వారలు ఆవిర్భవించిరి. ప్రశాంత ఋషివరులగు ఆ మహాత్ములు బదరికాశ్రమమున తప మాచరించుచుండిరి. వారాచరించు తపస్సు ఇంద్రపదవి కొరకని మహేంద్రుడు శంకించెను. వారి తపస్సును భగ్నము చేయ సంకల్పించి మన్మథునికి ఆ కార్యము నప్పగించెను. అప్సరసలను వెంట నిడుకొని మన్మథుడు బదరికాశ్రమము చేరెను. నరనారాయణులను స్త్రీల కటాక్ష శరములచే గాయ పరచుటకు ఆరంభించెను.

నారాయణ ఋషి వాస్తవమును గ్రహించెను. మదనుని ప్రయత్నము లన్నియు విఫల మాయెను. భయపడుచున్న మన్మథుని, అప్సరసల నుద్దేశించి నారాయణ ఋషి ఇలాపలికెను: "మదనా! పరాక్రమ శీలుడా! మీరెవ్వరూ భీతి చెందవలదు. మా ఆతిథ్యమును స్వీకరింపుడు" అనెను.

క॥ జంభారిపంపునను మీ, రంభోరుహావదనలార యరుదెంచితి రా
శుంభద్విహారవాంఛా, రంభంబునఁ దిరుగుఁడనిన లజ్జించి వెసన్.

నారాయణ ఋషి పలుకుల నాలకించి మదనాదులు లజ్జావనతులైరి. తప్పిదమును మన్నించమని వేడుకొనిరి. నారాయణ ఋషి ద్వారా స్వర్గరాజ్యమునకు భూషణముగా ఊర్వశిని పొందిరి. స్వర్గమునకు వెళ్ళి ఇంద్రుని ఎదుట నారాయణ ఋషి వైభవమును కీర్తించిరి. మహేంద్రుడు కూడా విస్మితుడయ్యెను.

సాధకు లగువారు పరమాత్మ కొరకు సాధన లాచరించుచుండ, మహేంద్రుని వలె అసూయ గల్గి ఎందరో విఘ్నములు కలిగించుచుందురు. నిజ సాధకులను విఘ్నములు కదలించలేవు. విఘ్నములు కలిగించు వారిపై క్రోధము కలిగినచో సాధన కుంటుపడును. అక్రోధులైన సాధకులే అక్షరరూపు లగుదురు.

భగవ దవతారమూర్తు లైన నరనారాయణుల వైభవమును వివరించిన ద్రుమిళుడు శ్రీహరి కళావతారములను విశేషముగా కొనియాడుచున్నాడు.

విష్ణుమూర్తి జగత్కల్యాణమును వాంఛించి అనేక కళావతారముల నెత్తెను. హంస, దత్తాత్రేయ, సనకాది మునులు, ద్రుమిళుని తండ్రిగారైన ఋషభుడు మొదలైన రూపముల ద్వారా ఆత్మజ్ఞానము నుపదేశించెను. హయగ్రీవావతార మెత్తి మధువను రాక్షసుని సంహరించి, వేదములను వెలికి తీసెను.

ప్రళయ కాలమున ఆయనయే మత్స్యావతారమును ధరించి, భూదేవి నుద్ధరించి, మనువును రక్షించెను. వరాహావతారమున పృథివిని జలముల నుండి పైకి తీసెను. హిరణ్యాక్షుని సంహరించెను. కూర్మావతారమెత్తి మందరపర్వతమును వీపుపై ధరించెను. శ్రీహరి రూపముతో మకరిని ఖండించి గజేంద్రుని రక్షించెను. నృసింహుడై ప్రభవించి

హిరణ్యకశ్యపుని వధించి ప్రహ్లాదుని రక్షించెను. అతడే వామనుడై జనించి బలినుండి భూమిని హరించెను. అతడే పరశురాముడై ఇరువదియొక్క మారులు భూమండలమును క్షత్రియహీన మొనర్చెను. శ్రీరాముడై రావణుని వధించెను. శ్రీకృష్ణుడై అసమాన లీలలను ప్రదర్శించెను. అతడే కలియుగాంతమున కల్కిరూపమున అవతరించి క్రూరులైన క్షుద్రరాజులను సంహరించును. ఇవి యన్నియు భగవల్లీలలుగా కీర్తింప బడినవి.

భగవల్లీలలను ద్రుమిళుడు వివరించెను. ఈ విషయములు ఆలకించిన నిమి మహారాజుకు ఒక సందేహము కలిగెను. ఈ లోకములో దురదృష్టవంతులై, భక్తి హీనులై చాలామంది శ్రీహరిని భజించుట లేదు. వారి గతి ఎలా యుండును? అని ప్రశ్నించగా ద్రుమిళుని సోదరుడగు చమసుడు భక్తిహీనుల గతిని వివరించుచున్నాడు.

భక్తిహీనుల గతి అధోగతియే

జనులకు ఆధారమైన జనార్దనుని ఎవరు మరచిపోవుదురో వారు పతన మగుదురు. చాలామంది స్త్రీలు, శ్రామికులు హరికథాశ్రవణమునకు దూరులగుచున్నారు. భక్తులైన వారు అట్టి వారికి హరికథను వినిపించవలెను.

శ్రీహరి పాదపద్మములను సేవించు భాగ్యము కలిగినవారు కూడా స్వర్గాది కర్మఫలము లందు ఆసక్తిని కలిగి పరమాత్మకు దూరులగుచున్నారు. భక్తి లేని మరికొందరు రజోగుణముతో నిండినవారై కాముకులై యుందురు. కామము సర్వ దుఃఖములకు కారణమని గ్రహింపలేరు. క్రోధస్వభావులై యుందురు. ప్రపంచము యొక్క నశ్వరస్థితిని గ్రహించలేని వారలు గాన దాంభికులై యుందురు. అభిమానముతో విర్రవీగుచుందురు. అంతేగాదు, నిజభక్తులైన పుణ్యాత్ములను పరిహసించుచుందురు.

భక్తిహీనులైన జనులు గానుగకు కట్టిన ఎద్దువలె సంసారమున పరిభ్రమించు చుందురు. స్త్రీసేవాసక్తులై దాంపత్య సుఖముల ననుభవించుచుందురు. సాంసారిక విషయములనే చర్చించుకొనుచుందురు. దాన ధర్మములు చేయరు. ఐశ్వర్య మున్నదని గర్వపడు చుందురే గాని అది ఎవరి వలన కలిగినదో గుర్తించరు. ఎంతవరకు అవి తోడుగా నిలుచునో గ్రహింపరు. విష్ణుకథలను వారు ఆలకింపరు. లోక వ్యవహారాలను ముచ్చటించుకొనుచుందురు.

తే॥ మృదుల పక్వాన్నభోజనములను మాని జీవహింసకుఁ జనువానిఁ జెందు నఘము
హరి నుతింపక స్త్రీలోలుఁ డైనవాఁడు నరకవాసుండు నగుచుండు ననవరతము.

స్త్రీ లోలత్వము మనుజుల సహజధర్మమై యున్నది. మోక్షమార్గ ప్రతిబంధకమగు ఈ కార్యము త్యజింప వీలుగాని రీతిలో యున్నచో వివాహము ద్వారా దానిని క్రమ పద్ధతిలో నుంచుకొని, ఆ తరువాత పూర్ణముగా త్యజింపవలెను. సాధన సమయమున స్త్రీని మాతృమూర్తిగా భావింపవలెను. ప్రతి స్త్రీ యందును జగన్మాతను దర్శింపవలెను.

భక్తిహీనులు ధనమదాంధాసక్తిగలవారై పరమపురుషార్థమును గూర్చి ఆలోచింపక ధనసంపాదనకే కాలము నంతటిని వ్యయము చేయుచుందురు. పశువులను చంపి మాంసభక్షణము చేయుచుందురు. నీవు గతములో ఆచరించిన కర్మల యొక్క ఫలితములను నేడు అనుభవించుచున్నావు. నేడు చేయు కర్మలను రేపు అనుభవింపక తప్పదు. జీవహింస చేసి మాంసభక్షణము చేయువారు జన్మాంతరములో ఆ పశువులచే తినబడెదరు.

భక్తిహీనులు దేహాభిమానము గలవారై పరులను ద్వేషించుచు కష్టపెట్టుచుందురు. పరులలో నున్నది పరమాత్మయే ననియు, అన్యులను ద్వేషించిన పరమాత్మను ద్వేషించినట్లే యగు ననెడి వాస్తవమును గుర్తించరు. వీరు ధర్మార్థ కామములందు ఆసక్తి గలిగి యుందురే గాని మోక్షాసక్తిని బడయ జాలరు. అట్టివారు ఆత్మఘాతకులై నరకమును పొందుచున్నారు.

భక్తిహీనులైన మరికొందరు సకాములై యజ్ఞయాగాదుల ద్వారా తృప్తిచెంద యత్నించుచుందురు. సౌత్రామణి ఇత్యాది యజ్ఞములను నిర్వహించి మాంసభక్షణము, సురాపానము మొదలైన అనుచిత కార్యములందు నిమగ్నులై, విశుద్ధమైన ధర్మము నేమాత్రము నెరుగరు. అట్టివారు ముందు ముందు నరకగాము లగుచున్నారు. మధు మాంసాదులను యజ్ఞ వాటికలో ఆరగించమని, అనుభవించమని శాస్త్రము చెప్పుట లేదు.

యద్ఘ్రాణ భక్షో విహిత స్సురాయా స్తథా పశోరాలభనం న హింసా
ఏవం వ్యవాయః ప్రజయా న రత్యా ఇమం విశుద్ధం న విదుః స్వధర్మమ్॥

సౌత్రామణి మొదలగు యజ్ఞములందు సురను వాసన జూడుమని శాస్త్రము చెప్పుచున్నది గాని పానము చేయుమని చెప్పుటలేదు. అలాగే గోవును తాకుమని వేదము ప్రవచించుచున్నదే గాని చంపుమని చెప్పుటలేదు. భార్యతో సంగమించుట సంతానము కొరకే గాని కామభోగము కొరకు గానేరదు. కానీ ఈ ధర్మములను భక్తిహీనులైన కర్మవాదు లెరుగరు.

కర్మయే సాధనమని భావించి, భక్తి లేనివారై అసత్కర్మల నాచరించు ఈ మనుజు లెల్లరు చివరకు భ్రష్టులై నరకబాధల ననుభవింతురు. అంత్యకాలమున ప్రియములని భావించిన గృహములను, పుత్రులను, బంధువులను, స్త్రీలను అందరిని అనివార్యముగా వదలుకొని నరకగాము లగుదురు.

హరిభక్తికి నోచుకోని మనుజులకు మిగులునది అధోగతియే. దుష్ట ప్రవర్తన దుర్గతినే ప్రసాదించును. ఈ విధముగా భక్తిహీనుల గతిని చమసుడు తెలుపగా ఆలకించిన నిమిచక్రవర్తి శ్రీహరిని అర్చించు భక్తులు ఆచరించు పూజావిధిని తెలుపుమని అడుగగా ఋషభనందనులలో చివరివాడగు కరభాజనుడు భగవ త్పూజావిధిని తెలుపుచున్నాడు.

నాలుగు యుగము లందును భక్తులు శ్రీహరిని పూజించి తరించిరి. కృతయుగము నందు శ్రీహరి బ్రహ్మచారి వేషమును ధరించి అవతరించును. ఆ దివ్యాత్ముని మనుజులు

శమ దమాదులు కలిగినవారై ధ్యానించి తరింతురు. త్రేతాయుగమున విష్ణువు ఎఱ్ఱని కాంతి గలవాడై స్రుక్స్రువాదులను, యజ్ఞోపకరణములను చిహ్నములుగా ధరించి అవతరించును. ఆ పురాణ పురుషుని వేదవిహిత కర్మల ద్వారా జను లారాధింతురు. ద్వాపరయుగమున శ్రీకృష్ణ రూపముతో అవతరించగా, జనులు ఆ పరమేశ్వరుని వైదిక తాంత్రిక విధులతో అర్చింతురు. పదే పదే నమస్కరించి తృప్తి చెందుచుందురు.

నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సంకర్షణాయచ
ప్రద్యుమ్నాయ నిరుద్ధాయ తుభ్యం భగవతే నమః

అని నమస్కరించు చుందురు.

కలియుగమునందు ఇంద్రనీలమణి వలె ప్రకాశించు కృష్ణవర్ణము గలవాడును అగు శ్రీకృష్ణుని నామ గుణ లీలాది అర్చనలచే పూజింతురు. ఆ పరమేశ్వరుని పాదపద్మములనే సదా అర్చించుచుందురు.

"ఓ పరమ పురుషా! ధ్యాన యోగ్యమై, భక్తుల యభీష్టములను తీర్చుటలో కామధేనువు వంటివియై, శివాది దేవతలచే నమస్కరింప బడినవి యైన నీ చరణ కమలములకు ప్రణమిల్లు చున్నాను. నీ చరణారవిందములు అసమాన తేజో విరాజితములు. పితృవాక్పరిపాలనకై రాజ్యమును వదలి కానలలో దిరిగినవి. జానకిని తృప్తిపరచుటకై బాగుగా తెలిసి యుండియు నీ సుకుమార చరణకమలములు మాయా మృగము వెంట పరుగిడినవి. అట్టి నీ పాదయుగళి నన్ను పావన మొనర్చును" అని ప్రార్థించుచుండును. చతుర్విధ సేవల ద్వారా పరమాత్మ నర్చించుచుండును.

1. స్థాన సేవనము:- భగవానుని ఆలయమును శుభ్రముచేయుట, అలంకరించుట, పూలతోటను పెంచుట ఇత్యాది సేవలు స్థానసేవనము క్రిందికి వచ్చును.

2. అంగ సేవనము:- విగ్రహములను శుభ్రపరచుట, ఆభరణములతో రూపముల నలంకరించుట, నైవేద్యమును అర్పించుట, విశేషసేవల నందించుట అంగసేవన మగును.

3. భావ సేవనము:- పరమాత్మయే సర్వమని సదా భావించుచుండుట, తల్లి, తండ్రి, బంధువు, మిత్రుడు, ధనము, దైవము, సమస్తము పరమాత్మయే నని సదా విశ్వసించి జీవించుట భావసేవన మగును.

4. ఆత్మ సేవనము:- పరమాత్మ తన కన్నను వేరుగాదని భావించి ఆత్మనివేదనాసక్తితో స్వామిని సేవించుట ఆత్మసేవన మగును.

ఈ విధముగా చతుర్విధ సేవలచే పరమాత్మను తృప్తిపరచుచు నామసంకీర్తన యందు హృదయమును సంతృప్తిపరచుకొనవలెను.

సాంసారిక సుడిగుండమున తగుల్కొని సుఖదు:ఖ తరంగముల తాడనముచే దు:ఖితులై యున్న జనులకు నామ సంకీర్తనము తీరమును జేర్చు దివ్య నావయై యున్నది.

కృతాదిషు ప్రజా రాజన్ కలా విచ్ఛన్తి సంభవమ్

నామ సంకీర్తనము ద్వారా తరించే అవకాశ మున్నందుననే కృతయుగము నందలి జనులు కూడా కలియుగమున పుట్టవలె నని అభిలషించుచుందురు.

భగవన్నామమును పలుకు జనులు పుణ్యాత్ములు. పుణ్యముండిన వాడే హరినామము నుచ్చరింప గలుగును. హరినామము సర్వ పాపములను హరించును. నామయోగిని, నాదయోగిని నారాయణుడు త్యజింపడు. నామమహిమ వర్ణనాతీతము. నామ వైభవమును నారాయణుడు కూడా వర్ణింప లేడని సంత్ తులసీదాస్ మహాశయుడు రామచరిత మానసములో తెలుపుతాడు.

కహౌఁకహాఁ లగినామ బడాయీ రామ నస కహి నామ గుణగాయీ॥

తన నామము యొక్క వైభవమును రాముడే చెప్పలేని స్థితిలో యుండగా అట్టి దాని వైభవమును ఎవరు వర్ణింపగలరు?

భగవన్నామమును భక్తితో కీర్తించినచో సింహమును జూచి మృగములు పారిపోవునట్లు సర్వపాపములు పలాయనమగుచున్నవి. జన్మాంతర పాపములన్నియు నశించిపోవుచున్నవి.

నారాయణో నామ నరో నరాణాం ప్రసిద్ధ చోరః కథితః పృథివ్యాం
అనేక జన్మార్జిత పాప సంచితం హర త్యశేషం స్మృతమాత్ర ఏవ

"నారాయణుడు గొప్పచోరుడు. ఎవరైతే అతని నామము నుచ్చరింతురో అట్టివారు అనేకజన్మలలో ఆచరించిన పాపములను అతడు హరించుకొని పోవుచున్నాడు" అని వామన పురాణము తెలిపినది.

ప్రతిఒక్కరు నామ సంకీర్తనములో తృప్తి చెందాలి. నామ జపములో సంతృప్తిని పొందాలి. నామ స్మరణలో పరవశించాలి. నామ లేఖనములో మైమరచిపోవాలి. నామ ధ్యానములో తద్రూపులు కావాలి. నామశ్రవణములో తన్మయులు కావాలి.

"వసుదేవా! ఈ విధముగా నిమి చక్రవర్తి ఋషభనందనులగు తొమ్మండుగురు మునులు చెప్పిన భాగవత ధర్మములను భక్తితో శ్రవణము చేసెను. సంతుష్టచిత్తుడై వారిని పూజించెను. మహాత్ములగు మునివరులు నిమి నాశీర్వదించి అందరు చూచుచుండగనే అంతర్హితులైరి. వసుదేవా! నీవు కూడా నిష్కాముడవై, భాగవత ధర్మముల నాచరించి ఉత్తమపదమును బొందుము.

"పరమేశ్వరుడగు శ్రీకృష్ణుడు మీకు తనయుడుగా జన్మించెను. మీ కీర్తి జగద్విదితమై యున్నది. మీరు ధన్య జీవులు.

దర్శనాలింగనాలాపైః శయనాసన భోజనైః
ఆత్మావాం పావితః కృష్ణే పుత్రస్నేహం ప్రకుర్వతోః

"వసుదేవా! మీరిరువురు కృష్ణునియందు ప్రేమ గలవారై ఆ దివ్యాత్ముని దర్శించినారు. ఆలింగనము గావించుకొనినారు. ఆయనతో భాషించినారు. కలిసి నిద్రించినారు. కూర్చొని దర్శించినారు. సమీపమున ఆసీనులై భుజించినారు.

"శ్రీకృష్ణుడు అవ్యయుడు. అప్రమేయుడు. సర్వాత్ముడు. అతని యందు "మా కుమారు" డనెడి అపత్యబుద్ధి నుంచకుడు. ఆయన ధర్మ రక్షణమునకై అవతరించిన వైకుంఠవాసుడు. ఆయన కీర్తి లోకవ్యాప్తమై యున్నది.

"వసుదేవా! శిశుపాలుడు, పౌండ్రకుడు, సాల్వుడు మొదలైనవారు కృష్ణుని ద్వేషించి ఆయనపై పగ బూనినారు. సదా కృష్ణుని గమనమును, అందమును గూర్చి ఏదేకముగా చింతించుచున్నవారై తత్ఫలితముగా ఆ భగవానుని సారూప్యమును పొందినారు. క్రోధాంధులైన వారే కృష్ణస్మరణతో కృష్ణ సారూప్యమును పొందినపుడు ప్రేమించి, సేవించు కృష్ణగత చిత్తులైన భక్తులు కృష్ణ సాయుజ్యమును పొందకుందురా"?

సీ॥ కమలాక్షపదభక్తి కథనముల్ వసుదేవ విని యఘంబులఁ బాపి వెలసి తీవు
భువనప్రసిద్ధిగాఁ బొలుపొందు సత్కీర్తి కైవల్యలక్ష్మియుఁ గలుగు మీఁద
నారాయణుండు నీ నందనుం డను మోహ మెడలించి విష్ణుగా నెఱిఁగి కొలువు
మతఁడు నీతనయుఁ డై యవతరించుటఁ జేసి సిద్ధించె దేహసంశుద్ధి నీకు
తే॥ వరస సల్లాప సాహార్ద సౌష్ఠవమునఁ బావనం బయ్యె శిశుపాల పౌండ్ర నరక
మురజరాసంధ యవనులు ముదముతోడ వాసుదేవునిఁ జెందిరి వైరు లయ్యు.

ఈ విధముగా నారదమహర్షి ప్రబోధము నాలకించిన దేవకీవసుదేవులు మోహమును వదలినవారై, కృష్ణగతచిత్తులై తన్మయులైరి.

శుకుడు పరీక్షిత్తునితో చెప్పుచున్నాడు: "మహారాజా! మహాత్ముడగు వసుదేవుడు, అదృష్టవంతురాలగు దేవకి దేవర్షియగు నారదుని ప్రబోధము నాలకించి ధన్యులైరి. ఈ ఇతిహాసమును ఎవరు భక్తిశ్రద్ధలతో ఆలకింతురో వారు మోహ వినిర్ముక్తులై మోక్షగాములై తరింతురు."

దేవతలు దేవదేవుని దర్శించుట

లీలామానుష విగ్రహుడగు ఆదిదేవుడైన శ్రీకృష్ణుని దర్శించుటకు దేవత లందరు ద్వారకా నగరమునకు విచ్చేసిరి. బ్రహ్మదేవుడు తన కుమారులగు సనకాది మునుల తోడను, ఇంద్రాది దేవతల తోడను, మరీచ్యాది ప్రజాపతుల తోడను బయలుదేరి రాగా, భూతగణములతో కూడినవాడై శంకరు డరుదెంచెను.

ద్వారకా నగరము అలౌకిక మగు తేజముతో ప్రకాశించుచుండెను. ద్వారకలో ప్రవేశించిన దేవతలు అద్భుత దర్శనుడగు శ్రీకృష్ణుని దర్శించిరి. దివ్యమైన పుష్పములతో తయారైన మాలలతో శ్రీకృష్ణుని అలంకరించిరి. అనంతరము భావగర్భిత, సారపూర్ణ వాక్కులతో శ్రీకృష్ణుని స్తుతించిరి.

"దేవాది దేవా! వాసుదేవా! ముక్తిని బడయుగోరు మునులు సదా తమ హృత్పద్మముల యందు నిలుపుకొని ధ్యానించెడి నీ దివ్య చరణకమలములను ఈ నాడు మేము తనివితీర సేవించుచున్నాము. నీవు సృష్ట్యాది కార్యములను నిర్వర్తించుచున్నను, వాని నంటక అసంగుడవై యున్నావు. ప్రభూ! నీవు భక్త వత్సలుడవు. భక్తులు సమర్పించిన వనమాల వాడిపోయినను నీవు ధరించియే యున్నావు. దానిని గాంచి లక్ష్మీదేవి ఈర్ష్య పడుచున్నది. ఆమె నీ హృదయమున వసించుచున్నను ఈ వనమాల సవతి వలె దాపురించినదని శ్రీదేవి బాధ పడుచున్నది. అయినను భక్తులు అర్పించిన వనమాలను నీవు వదలుట లేదు.

విభ్వస్తవా మృత కథో దవహాస్త్రి లోక్యాః పాదావనేజ సరితః శమలాని హన్తుమ్
ఆనుశ్రవం శ్రుతిభి రంఘ్రిజ మంగ సంగై స్తీర్థద్వయం శుచిషద స్తుఉపస్పృశన్తి

"దేవా! ముల్లోకముల యందలి పాపములను నాశము చేయుటకు నీవు రెండు పవిత్ర నదులను ప్రవహింప చేసితివి. ఒకటి అమృతమయమైన నీ విభూతులతో నిండిన కథానది. రెండవది నీ పాదపద్మముల నుండి జనించిన గంగానది. సత్పురుషులైన వారు శ్రవణేంద్రియములచే కథానది లోను, దేహేంద్రియములచే గంగానది లోను మునకలేసి తమ పాపములను పోగొట్టుకొనుచున్నారు" అని శంకర, బ్రహ్మాది దేవతలు నారాయణుని స్తుతించిరి.

దేవతలు వారి వారి లోకములకు వెడల దలచిరి. బ్రహ్మదేవుడు ఆకాశమున నిలబడి ఈ విధముగా ప్రార్థించెను: "ప్రభూ! భూభారమును తొలగించమని తొలుత నిన్ను నేను వేడితిని. నీవు ఉదయించి ఆ కార్యమును నెరవేర్చినావు. ధర్మ సముద్ధరణము గావించినావు. అసమాన లీలల నెన్నింటినో ప్రదర్శించినావు. నీ దివ్య లీలలను శ్రవణ కీర్తనాదుల ద్వారా అనుభవమునకు తెచ్చుకొను కలియుగ మానవులు తప్పక తరింతురు.

యదువంశేఽవతీర్ణస్య భవతః పురుషోత్తమ శరచ్ఛతం
వ్యతీయాయ పంచవింశాదికం ప్రభో!

"పురుషోత్తమా! నీవు ఈ యాదవవంశమున అవతరించి, నూట ఇరువది యైదు సంవత్సరములైనది.

"నీవు చేయవలసిన కార్యమంతయు పూర్తయినది. ఇప్పుడు చేయదగిన కార్యమేమియును లేదు. విప్రశాపముచే నీ వంశము నష్టప్రాయ మయ్యెను. ప్రభూ! నీకు ఉచితమని తోచినచో నీవు నీ పరమధామమునకు వెడలుము. నీ సేవకుల మైన మమ్ము, మా లోకములను కాపాడుము."

తే॥ అఖిలలోకేశసర్వేశ! యభవ! నీవు నుదయమందుట భూభార ముడుపుకొఱకు
బంచవింశోత్తర శతాబ్ద పరిమితంబు నయ్యె విచ్చేయు వైకుంఠ హర్మ్యమునకు.

బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థనల నాలకించిన భగవానుడగు శ్రీకృష్ణు డిట్లనెను: "బ్రహ్మదేవా! నీవు సత్యమునే పలికితివి. మీరు కోరినట్లు నేను అవతరించి మీ కార్యముల నన్నిటిని

నెరవేర్చితివి. భూభారమును తొలగించితివి. ప్రస్తుతము ఈ యదువంశము మదించి యున్నది. ఈ యాదవ వంశమును సంహరించకుండా నేను నా ధామమున కేగినచో ఈ యదుకులము లోకనాశమునకు కారణమగును. ఓ బ్రహ్మదేవా! విప్రశాపము కార్య రూపమును ధరింప నారంభించినది. యాదవకుల నాశము ఆరంభమైనది. ఈ కులము పూర్తిగా నశింపగనే నేను బయలుదేరి, ఈ లోకము మీదుగా వైకుంఠమున కేగెదను" అని శ్రీకృష్ణుడు పలుకగా బ్రహ్మదేవు డాయనకు నమస్కరించి, దేవతలతో కలిసి తన ధామమునకు వెడలెను.

ప్రభాస క్షేత్రమునకు ప్రయాణము

ద్వారకలో గొప్ప అపశకునములు శ్రీకృష్ణునికి కంటబడెను. అవి గాంచి తీరిన్న పెద్దలైన యాదవులు శ్రీకృష్ణుని సమీపించిరి. వారిని గాంచి భగవాను డిట్లు పలికెను: "పెద్దలారా! ఎటుచూచినను ద్వారకలో గొప్ప యుత్పాతములు గోచరించుచున్నవి. విప్రులు మన వంశమున కిచ్చిన శాపము అనివార్యమై యున్నది. మనమిక ఇచ్చట నుండుట భావ్యము కాదు. పుణ్యతీర్థమైన ప్రభాసతీర్థమునకు బయలుదేరి పోవుదము.

"పూర్వము దక్షుని శాపమువలన చంద్రుడు క్షయరోగపీడితు డయ్యెను. అతడు ప్రభాసతీర్థమున స్నాన మాచరించి శాపవిముక్తు డయ్యెను. మనము కూడా అలాగే చేయుట శ్రేష్ఠము. దేవ, పితృ తర్పణములను విడిచి, విప్రులకు విందుచేయుదము. శ్రద్ధతో దానధర్మముల నాచరించి పాప విముక్తుల మయ్యెదము. ఓడద్వారా సముద్రమును దాటిన మనుజునివలె వారి దయవలన ఈ ఆపద నుండి బయట పడుదము" అనెను.

క॥ నారాయణువచనములకు, పౌరంబగు సమ్మదమున బలములతోడన్
దారసుతమిత్రయుతులై, వారణహయసమితితోడ వడినేగిరొగిన్.

శ్రీశుకుడు పరీక్షిత్తుతో ఇలా చెప్పుచున్నాడు: "రాజా! శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞానుసారము యాదవు లెల్లరు ప్రభాస క్షేత్రమునకు వెడలుటకు నిశ్చయించుకొనిరి. రథములను సిద్ధపఱచుకొనిరి. ఇంతలో శ్రీకృష్ణ సేవకుడు, ప్రేమికుడు నగు ఉద్ధవు డరుదెంచెను. ప్రయాణమునకు సిద్ధమగుచున్న యాదవులను గాంచెను. భగవానుని ఆజ్ఞ నాలకించెను. శ్రీకృష్ణుని కడకేగి ఆయన దివ్యచరణములపై శిరమునుంచి నమస్కరించెను. చేతులు జోడించి నమస్కరించి పలుకసాగెను."

మహాభక్తుడైన ఉద్ధవుడు జగన్నాయకుడైన శ్రీకృష్ణునకు చేతులు జోడించి నమస్కరించుచూ, "యోగేశ్వరా! నీవు దేవ దేవుడవు. నీ లీలలను శ్రవణము చేసినవారు, కీర్తించినవారు తప్పక తరింప గలరు. నీవు సర్వశక్తి స్వరూపుడవు. నీవు తలచిన విప్రశాపమును తొలగించుట దుస్సాధ్యము కానేరదు. నీవు అలా చేయుట లేదు.

యదువంశమును సంహరించి, ఈ లోకమును విడచి పెట్టుటకు నీవు సిద్ధపడుతున్నట్లు తెలియుచున్నది.

నాహం తవాంఘ్రి కమలం క్షణార్ధ మపి కేశవ
త్యక్తుం సముత్సహే నాథ స్వధామనయ మామపి

"కేశవా! నిన్ను వదలి అరక్షణమైనను నేనుండజాలను. నీ చరణకమలములకు దూరమై నేను జీవించలేను. నాథా! అందువలన నన్ను కూడా నీ ధామమునకు గొనిపొమ్ము.

"కృష్ణా! నీతో కలిసి పరుండితిమి. నీతో తిరిగితిమి. నీతో కలిసి నిలబడితిమి. కూర్చొంటిమి. క్రీడించితిమి. భుజించితిమి. భాషించితిమి. అట్టి నిన్ను వదలి ఎలా జీవించగలము?

"ప్రభూ! నీవు ధరించిన మాలను మేము ధరించితిమి. నీవు పూసుకొనిన చందనమును పూసికొంటిమి. నీవు విడచిన వస్త్రమును ధరించితిమి. నీవు తిని మిగిల్చిన ఉచ్ఛిష్టమును భుజించితిమి. సదా నీ కథలనే మేము కీర్తించు చుందుము. దీనశరణ్యా! మాకు నీవే దిక్కై యున్నావు. అన్యు లెవ్వరును లేరు" అని విన్నవించెను.

క॥ జ్ఞానమున నుద్ధవుఁడు దన, మానసమునవెఱఁగి శ్రీరమాధిపహరియో
దీనజనకల్పభూజ ను, ధీనాయక మాకు నీవె దిక్కని పొగడెన్.

"పరీక్షిన్మహారాజా! దేవకీ సుతుడగు శ్రీకృష్ణ భగవానుని ఉద్ధవుడిట్లు ప్రార్థింపగా, ప్రియుడు, భృత్యుడునైన ఉద్ధవుని గాంచి వాసుదేవుడు పలుక సాగెను" అని శుకుడు పలికెను.

శ్రీకృష్ణుడు పలుక సాగెను: "ఉద్ధవా! నీవు చెప్పిన దంతయూ సత్యమే. నేటికి సరిగ ఏడవనాడు సముద్రము ఈ పట్టణమును ముంచివేయ గలదు. నేను ఈ లోకమును పరిత్యజింతును. నేను నిష్క్రమించగనే సర్వ శుభములు నశించి పోవును. కొలది దినములలోనే కలియుగము ప్రవేశించును. కలియుగ మానవులు అధర్మపరులై యుందురు. అట్టివారి మధ్య నీవు నివసింపలేవు.

"ఉద్ధవా! ఈ ప్రపంచమునకు మనము ఎవ్వరితోను కలిసి రాలేదు. కనుక కలిసి వెళ్ళేదీ ఉండదు. చుట్టరికాలన్నీ గిట్టే వరకే. పుట్టుకకు పూర్వము లేనివి గిట్టిన పిదప ఉండవు. నా మాట వినుము. స్వజనులను విడనాడుము. బంధువులను త్యజింపుము. మిత్రులను వదలుము. ఆత్మీయులు ఆనందధామానికి అడ్డుగోడలని మరువకుము. నాయందు అనన్యప్రేమ నుంచుము. నాకు నీ సంపద లవసరము లేదు. నీ మనస్సే నాకు కావాలి.

"ఈ జగత్తు మాయారూపమని గ్రహించు. మనోకల్పితమని గుర్తించు. ఇంద్రియాలను వశపరచుకొనుము. సంకల్పాలను నిరోధింపుము. దోషబుద్ధి ప్రమాదకరము. నిర్దోషము ప్రమోదము నందించును" అని పలికెను.

శ్రీకృష్ణుని దివ్యవచనముల నాలకించిన ఉద్ధవుడు ఇలా పలికెను: "భగవాన్! నీవు యోగులకు ప్రభువువై యున్నావు. మా సుఖమును కోరి సన్న్యాస యోగము నుపదేశించినావు.

అనంతా! విషయవాసనా మగ్నులైన నరులు వాంఛలను అంత తేలికగా త్యజింప గలుగుదురా? నేను మూఢుడను. మాయాకల్పిత మగు భ్రాంతికి లోనై "నేను-నాది" యనెడి అహంకార మమకారముల యందు చిక్కియున్నాను. అట్టి నేను నీవు బోధించిన త్యాగమును ఎలా సాధించగలను? ఈ విషయమున నన్ను శాసింపుము. నేను నిన్ను శరణుజొచ్చియున్నాను."

శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవుని వచనముల నాలకించి "ఉద్ధవా! వివేకముచే మనుజుడు తన్ను తాను ఉద్ధరించుకొనవలెను. మానవజన్మము ప్రసాదించి భగవానుడు నీకు ఎంతయో ఉపకారము చేసినాడు. నీకు నీవే గురువువు కావాలి.

"ఆత్మనో గురు రాత్మైవ" ఆత్మకు ఆత్మయే గురువు. ఉద్ధవా! నేను అనేక దేహములను సృజించినాను. అన్నిటికంటెను మానవదేహ మనిన నాకు మిక్కిలి ప్రియము. మానవుడు భగవంతుని అన్వేషించి సాధించ గలుగును. ఉద్ధవా! ఈ విషయమున యదురాజునకు, అవధూతయగు దత్తాత్రేయులకు జరిగిన సంవాదము అద్భుతముగా యుండును. దానిని తెలిపెదను, సావధాన చిత్తముతో నాలకింపుము" అని చెప్పి యదురాజునకు, దత్తాత్రేయులకు మధ్య జరిగిన సంవాదమును తెలిపెను.

అవధూతోపాఖ్యానము

యదుమహారాజు అవధూతయగు బ్రాహ్మణుని సమీపించి, శిరమొగ్గి నమస్కరించి ఇలా పలికెను: "బ్రాహ్మణుడా! ఈ ప్రపంచములోని జనులు అనేక విషయములను వాంఛించి కర్మల నాచరించుచున్నారు. నీవు ఏదియును కోరుటలేదు. దేనిని చేయుటలేదు. నీవు ఏ సత్కర్మ నాచరించినట్లు కూడా తెలియుటలేదు. మరి లోక విలక్షణమైన బుద్ధి నీకెట్లు కలిగినది? ఏ జ్ఞానము కలిగి యుండుటచేత చింతావివర్జితుడవై ఈ ప్రపంచములో బాలునివలె నిర్భయంగా సంచరించుచున్నావు?

జనేషు దహ్య మానేషు కామ లోభ దవాగ్నినా
న తప్యసేఽగ్నినా ముక్తో గంగామ్భః స్థ ఇవద్విపః

"కామ లోభము అనెడి దావాగ్నిచే ప్రపంచములోని జనులు సదా దహింపబడు చున్నను నీవు అగ్నిసంతాపము లేనివాడవై గంగాజలమున నిలిచియున్న ఏనుగువలె సంతాపము లేక యున్నావు.

"ఈ విధమైన దివ్యానందము నీకెట్లు కలిగినది? దయఉంచి నాకు తెలుపుడు" అని యదుమహారాజు ప్రశ్నించగా, ఆ బ్రాహ్మణుడు ఇట్లు చెప్పసాగెను.

తన బుద్ధి నాధారముగా గొని ఎందరో గురువుల నాశ్రయించి వారినుండి జ్ఞానమును పొందినట్లు తెలుపుతూ ఆ గురువుల నామములను, వారినుండి గ్రహించిన జ్ఞానమును బ్రాహ్మణుడు యదుమహారాజుకు చెప్పెను.

అవధూత బ్రాహ్మణుని ఇరువది నలుగురు గురువులు:-

(1) పృథివి (2) వాయువు (3) ఆకాశము (4) జలము (5) అగ్ని (6) చంద్రుడు (7) సూర్యుడు (8) పావురము (9) అజగరము (10) సముద్రము (11) పతంగము (12) భ్రమరము (13) మక్షికము (14) ఏనుగు (15) హరిణము (16) చేప (17) పింగళ (18) కురరము (19) బాలుడు (20) కన్య (21) శరకృత్తు (22) సర్పము(23) ఊర్ణనాభి (24) భ్రమర కీటకము.

I. పృథివి:-

శశ్వత్పరార్థ సర్వేహః పరార్థైకాంత సంభవః
సాధు శ్శిక్షేత భూ భృత్తోఽ నగశిష్యః ॥

సాధువు పరోపకారము, పరాధీనత యను రెండు లక్షణములను కలిగి యుండవలెను. పర్వతము నుండి పరోపకారమును, వృక్షమునుండి పరాధీనతను అవధూత నేర్చుకొనెను. పర్వతము తృణమును, వృక్షములను, సెలయేళ్ళను కలిగి వాటిద్వారా ఇతరులకు మేలుచేయు చుండును. ఇదియే పరోపకారము. అలాగే వృక్షము తనను ఖండించి గొనిపోయినను మారుపలుకక పరాధీనమై యుండును. పర్వతరూపము, వృక్షరూపము గలదియైన పృథివి నుండి ఈ రెండు గుణములను నేర్చెను. ప్రాణులు త్రొక్కుచున్నను భూమి సహించియుండును. ఇది గాంచి భూమినుండి క్షమాగుణమును కూడా పొందెను.

2. వాయువు:-

పార్థివేష్విహ దేహేషు ప్రవిష్ట స్తద్గుణాశ్రయః
గుణైర్నయుజ్యతే యోగీ గంధైర్వాయు రివాత్మ దృక్ ॥

వాయువు గంధముచే లిప్తము గానట్లు సాధువు దేహమున ప్రవేశించి బాల్య యౌవనాది దశలను గాంచుచున్నను వానియందు ఆసక్తి లేనివాడై యుండును.

గాలివలన అనాసక్తి, అసంగత్వమను గుణములను నేర్చెను.

3. ఆకాశము :-

అన్తర్హితశ్చ స్థిర జంగమేషు బ్రహ్మాత్మ భావేన సమన్వయేన
వ్యాప్త్యా వ్యవచ్ఛేద మసంగ మాత్మనో మునిర్నభస్త్వం వితతస్య భావయేత్ ॥

దేహముతో కూడియున్నను ముని దేహాదికముతో సంగముగాని, పరిచ్ఛేదము గాని తెలియనివాడై ఆకాశమువలె అసంగుడై యున్నాడు. వాయువుచే ప్రేరేపింపబడిన మేఘాదులచే ఆకాశమెట్లు స్పృశింపబడదో అలాగే దేహాదులచే ఆత్మ లిప్తము కానేరదు.

ఆకాశము ద్వారా సర్వవ్యాపక స్థితిని, అసంగమును నేర్చెను.

4. జలము :-

స్వచ్ఛః ప్రకృతితః స్నిగ్ధో మాధుర్య స్తీర్థ భూర్నృణామ్
మునిః పునాత్యపాం మిత్ర మీక్షోప స్పర్శ కీర్తనైః ॥

జలము నిర్మలముగా నుండును. చల్లగా నుండును. మధురముగా నుండును. అలాగే ముని యైనవాడు జలమువలె పరిశుద్ధముగా నుండవలెను. చల్లని అనురాగమును కలిగి యుండవలెను. మధురభాషియై యుండవలెను. తన నాశ్రయించిన మానవులను దర్శన, స్పర్శన, కీర్తనాదుల ద్వారా పవిత్రులను చేయవలెను.

జలము ద్వారా నిర్మలత్వమును, శీతలత్వమును, మధుర భాషణమును నేర్చెను.

౫. అగ్ని :-

తేజస్వీ తపసా దీప్తో దుర్ధర్షోదర భాజనః
సర్వ భక్ష్యోఽపి యుక్తాత్మా నాదత్తే మల మగ్నివత్ ॥

అన్ని విధములైన వస్తువులను భక్షించినను అగ్నికి ఏ విధమైన మాలిన్యము అంటదు. అలాగే తేజోవంతుడు, తపస్సంపన్నుడు, దుర్ధర్షుడు, అపరిగ్రహశీలుండగు ముని ఎట్టి మాలిన్యమును పొందడు. అగ్ని కొన్నిచోట్ల వ్యక్తమై, మరికొన్ని చోట్ల నిగూఢముగా నుండును. అలాగే మననశీలుడు శుభకరులగు వారికి వ్యక్తమగుచుండును. అగ్ని కట్టెలను గాల్చును. కానీ దారువు నందలి పొడుగు, పొట్టి, లావు, సన్నము మొదలగు ఆకారములతో కనిపించుచున్నను వాస్తవానికి అగ్నియందు ఆ లక్షణములు లేవు. అలాగే సర్వవ్యాపి యగు పరమాత్మ దేహాదుల యందు గోచరించుచున్నది.

అధోక్షుత్వము, అపరిచ్ఛిన్నములను అగ్ని ద్వారా నేర్చెను.

౬. చంద్రుడు :-

విస ర్గాద్యాః శ్మశానాంతా భావాదేహస్య నాత్మనః
కలానామివ చంద్రస్య కాలే నావ్యక్త వర్త్మనా ॥

ఊహకు అందని కాలప్రభావముచే ఏర్పడు వృద్ధిక్షయములు కళలకే గాని చంద్రునకు లేనట్లు షడ్వికారములు దేహమునకే గాని ఆత్మకు లేవు.

చంద్రుని ద్వారా అవికార్య సత్తా స్వరూపము యొక్క స్థిరత్వమును నేర్చెను.

7. సూర్యుడు :-

గుణై ర్గుణా నుపాదత్తే యథా కాలం విముంచతి
న తేషు యుజ్యతే యోగీ గోభిర్గా ఇవ గోపతిః ॥

సూర్యుడు తన కిరణజాలముచే జలముల నాకర్షించి, వాటిని అంటకయే మేఘ రూపమున నిలుపును. సమయ మాసన్న మైనపుడు కురిపించును. అలాగే యోగి ఇంద్రియములచే వస్తువులను గ్రహించును. యాచకులు వచ్చినంతనే వాటిని దానము చేయును. వాటి యందు ఆసక్తి లేనివాడై యుండును.

జలములందు ప్రతిఫలించి నపుడు సూర్యుడు అనేకము లైనట్లు గోచరించినను వాస్తవానికి సూర్యుడొక్కడే. అలాగే అభిన్నమైన ఆత్మ దేహాదుల యందు అనేకములుగా గోచరించుచున్నను అద్వయమై వెల్గొందుచున్నది.

సూర్యుని ద్వారా ఉపకారమును నేర్చెను. నిరుపాధిక సత్యమును దర్శించెను.

౮. కపోతము :-

నాతిస్నేహః ప్రసంగోవా కర్తవ్యః క్వాపి కేనచిత్
కుర్వన్ విందేత సంతాపం కపోత ఇవ దీనధీః ॥

ఎప్పుడు గాని ఎవ్వనితో గాని అతి స్నేహము, అతి ప్రసంగము చేయరాదు. అట్లు చేయువాడు వివేకశూన్యమైన కపోతము వలె దీనమానసుడై సంతాపగ్రస్తు డగును.

ఒక అరణ్యములో పావుర మొకటి గూడును నిర్మించుకొని భార్యాపిల్లలతో జీవించుచుండెను. భార్యా పిల్లలయందు ఆ కపోతము అతి ప్రేమను కలిగి తనను వారితో బంధించుకొని యుండెను.

ఒకనాడు పావురముల జంట తమ సంతానమునకు ఆహారమును గొని తెచ్చుటకై వెళ్ళెను. ఈ లోగా బోయవాడు పన్నిన వలలో కపోతసంతానము తగులుకొనెను. కపోతముల జంట తిరిగివచ్చి ఈ దారుణ పరిస్థితిని గాంచి తీవ్ర సంతాపము నొందెను.

సంతానముపై యున్న ప్రేమతో కపోతి దుఃఖితయై బిడ్డలకు దగ్గరగా జని వలలో చిక్కుకొనెను. భార్యా పిల్లల యందలి అతి స్నేహ జనిత మమకారముచే కట్టబడి మగ పావురము కూడా విలపించుచు తాను గూడ వలలో పడెను. ఆ బోయవాడు ఆనందముతో వాటిని పట్టుకొని గృహోన్ముఖు డయ్యెను.

కుటుంబ పోషణము నందే ఆసక్తిగల పురుషుడు దీనుడై, ఆలు బిడ్డలతో గూడ క్లేశముల యందు చిక్కుకొని నాశము పొందును. గృహస్థ ధర్మము నందే ఎవడు ఆసక్తుడై యుండునో అట్టివానిని ఆరూఢచ్యుతు డని పండితులు చెప్పుదురు. అనగా శ్రేయోమార్గమును పొందికూడా భ్రష్టుడైనవా డని భావము.

అసక్తి రనభిష్వఙ్గః పుత్రదార గృహాదిషు

"పుత్ర, భార్య, గృహాదుల యందు ఆసక్తి లేకుండా, ప్రీతి లేకుండా జీవించాలి" యని జ్ఞానమును గూర్చి భగవద్గీత కూడా ప్రవచించినది.

కపోతము ద్వారా అనాసక్తిని, అనభిష్వంగమును నేర్చెను.

౯. అజగరము :-

గ్రాసం సుమృష్టం విరసం మహాన్తం స్తోక మేవవా
యదృచ్ఛయైవా పతితం గ్రసే దాజగరోఽక్రియః ॥

కొండచిలువ అప్రయత్నముగ లభించిన ఆహారము రుచిగ నున్నను, రుచి విహీన మైనను, ఎక్కువైనను, తక్కువైనను ఎట్లున్నను స్వీకరించును. అలాగే యోగి అప్రయత్నముగ లభించిన కబళముతో తృప్తినొందవలెను.

ఒకవేళ ఆహారము లభింపనిచో అది దైవశాసన మని భావించి, అజగరమువలె చేష్టలుడిగి యుండవలెను.

అజగరము ద్వారా ప్రారబ్ధ కర్మానుభవమునందు సంతృప్తి నొందుటను గ్రహించెను.

10. సముద్రము :-

సముద్ర కామో హీనో వా నారాయణ పరో మునిః
నో త్సర్పేత న శుష్యేత సరిద్భిరివ సాగరః ॥

వర్షఋతువునందు నదీజలము అన్నియు వచ్చి సాగరమున కలియును. అయినను సాగరుడు వృద్ధినొందడు. గ్రీష్మఋతువున క్షీణించడు. అలాగే ముని కలిమిలో పొంగిపోక, లేమిలో క్రుంగిపోక స్థిరుడై యుండవలెను.

సముద్రము ద్వారా సుఖదుఃఖముల యందు నుండవలసిన సమస్థితిని నేర్చెను.

11. పతంగము :-

దృష్ట్వా స్త్రియం దేవ మాయాం తద్భావై రజితేంద్రియః
ప్రలోభితః పతత్యన్ధే తమస్యగ్నౌ పతంగవత్ ॥

జ్వలించుచున్న అగ్నిని గాంచి అది ఏదో అపూర్వ భక్ష్యమని భావించి మిడుత అగ్నిని ముట్టుకొని కాలి భస్మమగును. అలాగే పురుషుడు స్త్రీని గాంచి, ఇంద్రియ ప్రలోభమునకు గురియై, ఆ కాంతయందు దాసక్తుడై నరకమున బడి దుఃఖించుచున్నాడు.

పతంగము ద్వారా మోహము నరకతుల్య మని గ్రహించెను.

12. భ్రమరము :-

అణుభ్యశ్చ మహద్భ్యశ్చ శాస్త్రేభ్యః కుశలో నరః
సర్వతః సారమాదద్యాత్ పుష్పేభ్య ఇవ షట్పదః ॥

తుమ్మెద చిన్న పుష్పములు, పెద్ద పుష్పములు అన్నిటి నుండి సారమును గ్రహించును. అలాగే వివేకి చిన్నవియు, పెద్దవియు నగు శాస్త్రములన్నిటి నుండి సారభూతమైన విషయమును గ్రహింపవలెను.

గృహస్థులకు ఎట్టి కష్టమును కలుగజేయకుండా యతిపురుషుడు స్వల్పముగా ఆహారమును గ్రహింపవలెను. ఒక గృహస్థుని పైననే ఆధారపడక నాలుగిండ్లకు తిరిగి, లభించిన ఆహారముతో భ్రమరము వలె జీవింపవలెను.

ఒకే పద్మమునందు ఆహారము పూర్ణముగా లభించవలె నని భావించిన మధుకరము ఆ పద్మము నందే నిలిచియుండగా, సూర్యాస్తమయ సమయాన కమలము ముకుళించగనే భ్రమరము బంధింపబడును. అలాగే ఒకే ఇంటిపై ఆధారపడి జీవించు సాధువు బద్ధుడగును.

భ్రమరము ద్వారా సారమును గ్రహించుట, ఆసక్తిని విడనాడుటను నేర్చెను.

13. మక్షికము :-

సాయంతనం శ్వస్తనం వా న సంగృహ్ణీత భిక్షుకః
మక్షికా ఇవ సంగృహ్ణన్ సహతేన వినశ్యతి ॥

తేనెటీగ పుష్పముల నుండి మధువును సంగ్రహించి ఒకచోట నిలువ చేయును. దాని ఫలితముగ తేనెతో పాటు ప్రాణమును కూడా కోల్పోవును. అలాగే సన్యాసి ఈ ఆహారము సాయంత్రమునకు, ఈ ఆహారము ఉదయమునకు అని దాచుకొనకూడదు. పొట్టనిండువరకే ఆహారమును గ్రహించాలి.

మక్షికము ద్వారా సంగ్రహబుద్ధి ప్రమాదకరమని గ్రహించెను.

14. గజము :-

పదాపి యువతీం భిక్షు ర్నస్పృశే ద్దారవీ మపి
స్పృశన్ కరీవ బధ్యేత కరిణ్యా అంగసంగతః ॥

సన్యాసి కఱ్ఱతో చేయబడిన స్త్రీ మూర్తిని పాదముచే కూడా స్పృశించరాదు. లేని ఆడ యేనుగు యొక్క సంగత్వము వలన మగ ఏనుగు బంధింప బడినట్లు బంధింపబడును. ఏనుగు ద్వారా స్త్రీ సంబంధము అనుచిత మని గ్రహించెను.

15. హరిణము :-

గ్రామ్య గీతం న శృణు యాద్యతి ర్వనచరః క్వచిత్
శిక్షేత హరిణాద్బద్ధా న్మృగయో ర్గీత మోహితాత్ ॥

సంగీతము నందలి ప్రీతిచే జింక ప్రాణములను కోల్పోవును. కనుక వనవాసియగు సన్యాసి సంగీతశ్రవణము నందు ప్రీతి నుంచరాదు.

హరిణము ద్వారా సన్యాసి గీత నృత్యాదివిషయములు త్యజింపవలె నని నేర్చెను.

16. మీనము :-

జిహ్వయాఽతి ప్రమాథిన్యా జనో రస విమోహితః
మృత్యు మృచ్ఛత్య సద్బుద్ధి ర్మీనస్తు బడిశైర్యథా ॥

గాలమునకు గ్రుచ్చబడిన ఎఱను తినబోయి చేప ప్రాణములను పోగొట్టుకొనును. అలాగే జిహ్వేంద్రియమునకు లోబడిన మానవుడు మరణమును బొందుచున్నాడు.

మత్స్యము ద్వారా రసేంద్రియమును జయింపవలె నని గ్రహించెను.

17. పింగళ :-

ఆశాహి పరమం దుఃఖం నైరాశ్యం పరమం సుఖమ్
యథా సంఛిద్య కాన్తాశాం సుఖం సుష్వాప పింగళా ॥

నిజముగా ఆశయే పరమ దుఃఖము. నిరాశయే పరమ సుఖము. పింగళ యను వేశ్య పురుషులపై ఆశను త్యజించి సుఖముగా నిద్రించినది.

పింగళ యను వేశ్య మిథిలానగరమున యుండెను. ఆమె విటుల ద్వారా విత్తమును సంపాదించుకొనుచు విలాసవంతురాలై యుండెను. ఒకనాడు ధనికుడైన పురుషుడు తన ఇంటికి రావలెనని నిరీక్షించుచుండెను. కానీ అర్ధరాత్రి వరకు ఎవ్వరును రాలేదు. ఆమె నిరీక్షణ నిరాశను కలిగించెను. ఈ నైరాశ్యము వైరాగ్యమును ఉత్పన్నము చేసెను.

ఆమె తన బ్రతుకును తాను అసహ్యించుకొనెను. నిందనీయమైన తన బ్రతుకును తానే నిరసించుకొనెను. రాత్రంతయు జాగరణ చేసి తుచ్ఛులైన మానవుల కొఱకు నిరీక్షించుట కంటే జగదీశ్వరుని కొరకు నిరీక్షించుట శ్రేయమని భావించెను. విషయ భోగములపై నున్న ఆసక్తిని విడచెను. ధనాశను త్యజించెను. చిత్తశాంతిని పొందెను. హాయిగా నిద్రించెను.

పింగళ ద్వారా ఆశ దుఃఖరూప మనియు, నిరాశ సుఖరూప మనియు గ్రహించెను.

18. కురరము :-

సామిషం కురరం జఘ్ను ర్బలినోఽన్యే నిరామిషాః
తదా మిషం పరిత్యజ్య స సుఖం సమవిన్దత ॥

కురరపక్షి ఒకనాడు మాంసపుముక్కను నోట కరుచుకొని పరుగిడుచుండెను. అది గాంచి బలము గలిగిన మరికొన్ని కురర పక్షులు దానిపై దాడి చేసినవి. తిరిగి తిరిగి అలసిపోయిన కురర పక్షి చేయునది లేక ఆ మాంసపు ముక్కను విడచిపెట్టెను. వెంటనే దానిపై దాడి చేయు చుండిన పక్షులు మాంసఖండము వద్దకు వెళ్ళగా వదలిన పక్షి విశ్రాంతి పొంది సుఖించెను.

సుఖ మనేది విడచుటలో యున్నదే గాని పట్టుకొనుటలో లేదని కురర పక్షి ద్వారా గ్రహించెను.

19. బాలుడు :-

ద్వావేవ చిన్తయా ముక్తౌ పరమానన్ద ఆప్లుతౌ
యో విముగ్ధో జడో బాలో యో గుణేభ్యః పరంగతః ॥

ఈ ప్రపంచములో చింతలేనివారు, శాంతిగలవారు ఇరువురే గలరు. వారిలో ఒకడు అజ్ఞుడగు బాలుడు. రెండవవాడు గుణాతీతుడగు పురుషుడు.

బాలుని ద్వారా అమాయకత్వమును, నిర్దోషిత్వమును నేర్చెను.

20. కుమారి :-

వాసే బహూనాం కలహో భవే ద్వార్తా ద్వయోరపి
ఏక ఏవ చరే త్తస్మా త్కుమార్యా ఇవ కంకణః ॥

అనేకమంది ఒక చోటచేరిన కలహ ముద్భవించును. ఇరువురున్నచో అనేక విధములైన విషయచర్చ జరుగును. అందువలన కుమారి చేతియందలి కంకణము వలె ఒంటరిగ తిరుగుట ఉత్తమము.

పేదరాలైన ఒక కన్యను చూసి వివాహమును నిశ్చయించుటకు పెండ్లివారు వచ్చిరి. ఇంటిలో వారికి ఆతిథ్యమిచ్చుటకు బియ్యములేనందున ఆమె రోకలితో ధాన్యమును దంచుట కుపక్రమించెను. ఆమె చేతియందలి గాజులు శబ్దము చేయసాగినవి. తన దారిద్ర్యము వెల్లడి యగునని భావించి, ఆమె ఒక్కొక్క గాజును పగులు గొట్టినది. చివరగా చేతికి రెండుగాజులు మాత్రమే మిగిలెను. ఆ రెండుగాజులు కూడా శబ్దము చేయసాగినవి. చివరగా చేతికి ఒక్కొక్క గాజునే ఆమె ధరించినది. ఆ తరువాత శబ్దము లేకపోయెను.

కన్య ద్వారా ఏకాంతవాసము, అద్వైతము శ్రేష్ఠమని గ్రహించెను.

21. ఇషుకారుడు :-

తదైవ మాత్మన్య వరుద్ధ చిత్తో నవేద కించి ద్బహిరన్తరం వా
యథేషుకారో నృపతిం వ్రజన్త మిషౌ గతాత్మా న వివేద పార్శ్వే ॥

బాణములను తయారుచేయు కమ్మరివాడు తన కార్యములో నిమగ్నుడై, తన ప్రక్కనుండి గొప్ప సైన్యముతో వెడలుచున్న రాజును కూడ గుర్తించలేదు. యోగియైనవాడు ఇషుకారుని వలె చిత్తమును నియమించిన వాడై, అన్యమైన విషయములను గుర్తింపక చరించవలెను.

ఇషుకారుని ద్వారా చిత్తైకాగ్రతను నేర్చెను.

22. సర్పము :-

గృహారంభో హి దుఃఖాయ విఫలశ్చా ధ్రువాత్మనః
సర్పః పరకృతం వేశ్మ ప్రవిశ్య సుఖ మేధతే ॥

నశించే దేహమునకై గృహమును నిర్మించుట నిరుపయోగము. చీమలు పెట్టిన పుట్టలలో పాములు వసించునట్లు, యోగివరులు నిర్మించిన గృహముల యందు గాని, పరమాత్మ నిర్మించిన కొండలయందు గాని వసించుట ఉత్తమము.

సన్యాసి సర్పము వలె ఏకాంతముగ జీవింపవలెను. ఒకే ప్రదేశమున యుండరాదు. సర్పము ద్వారా నిరాశ్రయత్వమును నేర్చెను.

23. సాలెపురుగు :-

యథోర్ణనాభి ర్హృదయా దూర్ణాం సన్తత్య వక్త్రతః
తయా విహృత్య భూయస్తాం గ్రసత్యేవం మహేశ్వరః ॥

సాలెపురుగు కుక్షి నుండి ముఖము ద్వారా దారమును తీసి, ఆ దారము నందే చరించును. మరల దానినే మ్రింగును. అలాగే ఈ సృష్టిని పరమాత్మ తన నుండే కదలించును. తనలోనే కలుపుకొనును.

సాలెపురుగు ద్వారా సృష్టి రచన నెరింగెను.

24. భ్రమర కీటకము :-

కీటః పేశస్కృతం ధ్యాయన్ కుడ్యాం తేన ప్రవేశితః
కీటః పేశస్కృతం ధ్యాయన్ పూర్వ రూపమసం త్యజన్ ॥
యాతి తత్సాత్మతాం రాజన్ పూర్వ రూపమసం త్యజన్ ॥

భయపడిన భ్రమరము ఒక కీటకమును తెచ్చి తానుండు ప్రదేశమున ఉంచును. భయపడిన ఆ కీటకము భ్రమరమును గూర్చియే చింతించుచు తన మొదటి శరీరమును త్యజించకనే భ్రమరరూపమును బొందును.

భ్రమరము ద్వారా భగవంతుని చింతించువాడు భగవంతుడే యగునని గ్రహించెను.

తన ఇరువది నలుగురు గురువులను గూర్చి యదుమహారాజుకు తెలిపి, తన దేహము ద్వారా తెలిసికొనిన కొన్ని విషయములను అవధూత యగు బ్రాహ్మణుడు వివరించు చున్నాడు:

"ఈ దేహము పరిణామ శీలము. దుఃఖ స్వరూపము. ఈ దేహము వైరాగ్యమును కలిగించునని భావించి, నేను దీనిని గురువుగా స్వీకరించితిని. దీనిని చివరగ కుక్కలు, నక్కలు భుజించును. అందుచేత ఈ దేహమునందు నాకు ఆసక్తి లేదు. దీనిని తత్త్వ విచారము వరకే నే నుపయోగించుకొందును.

"బహుభార్యలకు మగడైన వానిని ఒక్కొక్క భార్య తన వైపునకే అతనిని ఆకర్షించు కొనునట్లు, ఇంద్రియములు జీవుని ఆ విధముగ తమ వైపునకు ఆకర్షించుకొనుచున్నవి.

"మానవజన్మ ఉత్తమ మైనది. విషయ సుఖానుభవము పశ్వాది యోనుల యందును లభించును. పరమపురుషార్థమగు మోక్షమునకై ప్రయత్నించు శక్తి ఒక్క మానవుడికే గలదు" అనెను.

క॥ దేహము నిత్యము గా దని మోహముఁ దెగ గోసి సిద్ధమునివర్తనుఁడై
గేహము వెలువడి వరుఁ డుత్సాహమునం జెందు ముక్తిసంపద ననఘా!

శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునికి చెప్పుచున్నాడు : "ఉద్ధవా! గొప్ప జ్ఞానియగు దత్తాత్రేయుడు యదుమహారాజునకు ఈ విధముగా బోధించెను. యదుమహారాజు అనేక విధముల దత్తాత్రేయుని పూజించెను. దత్తాత్రేయుడు ప్రసన్నుడై వెడలెను" అని చెప్పి లౌకిక, పారలౌకిక భోగముల యొక్క సారహీనస్థితిని శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునకు వివరించెను.

నిస్సార భోగములు

విషయాసక్తులగు పురుషులు విషయములను సత్యములని నమ్మి వానిని పొందుటకు యత్నింతురు. అవి విపరీత ఫలము నిచ్చునని గ్రహించు విశుద్ధమనస్కుడు నిష్కాముడై యుండును.

స్వప్నమున అనేక భోగముల ననుభవింతుము. నిద్రనుండి లేవగానే అవి యున్నియు అసత్యములని తేలును. స్వప్నము నందలి భోగ్య విషయములు ఎవరికి గ్రాహ్యమైనవి? మనస్సునకే గదా! స్వప్నములో మనస్సునకు తెలిసిన విషయములు అనిత్యము లైనపుడు ఆ మనస్సునకే జాగ్రదవస్థలో తెలిసిన విషయములు ఎలా సత్యములగును?

మనుజుడు ముందుగా మనస్సును శుద్ధి చేసుకొనవలెను. దీనినే సమకార్య మందురు. శుద్ధదర్పణములో వస్తువు ప్రతిఫలించినట్లు శుద్ధమనస్సులో ఆత్మ ప్రతిఫలించును. భగవానునికి శరణాగతులై కామ్యకర్మలను వదలి ఎవరయితే నిష్కామ భావముతో కర్మల నాచరింతురో అట్టివారి మనస్సు శుద్ధిపడును.

మనస్సు విషయములతో స్నేహము చేయు అలవాటును కలిగి యుండును. అట్టి మనస్సు సదా ఈశ్వరుని గూర్చి చింతించునట్లు చూడవలెను. ఈశ్వరుని చింతించని మనస్సు చింతలకు దూరము కాలేదు.

సాధకుడు ఎంత ప్రయత్నించుచున్నను మనస్సును నిగ్రహించుట అంత సాధ్యమైన పని కానేరదు. అందుచేత సాధకుడు గురువు నాశ్రయింప వలెను. గురువు సాక్షాత్తు భగవంతుడే యను భావము కలిగి యుండవలెను.

అప్యుత్పన్న మనా త్సతతం యదా నమ నుతే మనః
గురుశాస్త్ర ప్రమాణైస్తు నిర్ణీతం తావదాచర

"మనస్సులో వాసనలు నిలిచి యున్నంత వరకు పరమాత్మను దర్శింప లేవు. కావున గురువుల నాశ్రయించి, వారు నిర్ణయించిన వానిని శ్రద్ధతో ఆచరింపవలెను" అని ఉపనిషత్ప్రబోధము.

గురువు లభించినంత మాత్రాన సరిపోదు. గురుసేవలో తృప్తిచెందే అంతఃకరణ శిష్యునకు తయారుకావాలి. అభిమానాహంకారములను త్యజించిన వాడే గురుసేవలో తృప్తి చెందును. గురువును పొందిన పుణ్యాత్ముడు సత్యవ్రతుడై యుండాలి. అసత్యము పలుక కూడదు. గురువుపై అనన్యభక్తి కలిగి యుండాలి. అసూయారహితుడై యుండాలి. వ్యర్థ భాషణమును విరమించాలి. అనిత్యములైన భార్యాపుత్రాదులు, గృహము, పొలము, బంధువులు, ధనము మున్నగు విషయముల యందు తటస్థుడై యుండవలెను.

శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునికి తెలుపుచున్నాడు. ఉద్ధవుడు సావధాన చిత్తుడై ఆలకించు చున్నాడు. ఎవరికి భక్తిశ్రద్ధలు పూర్ణముగా యుండునో అట్టి వారు పూర్ణావధానముతో గురుబోధను ఆలకించ గలరు.

కాష్ఠాదులను దహించుచు వానిని ప్రకాశింపజేయు అగ్ని దాహ్యము, ప్రకాశ యోగ్యమునగు దారువుల కంటె వేఱుగా యున్నట్లు, ఆత్మ స్థూల సూక్ష్మములనెడి రెండు దేహముల కంటెను విలక్షణమై యున్నది. అయినను, ఈ సత్యము నెరుగని జీవుడు భ్రమ వలన జగద్భ్రాంతికి లోనగుచున్నాడు.

పంకిల మగ్నమైన పాదములను నీటితో శుభ్రము చేసికొనునట్లు, భ్రాంతికి లోనైన మనస్సును ఆత్మవిచారము ద్వారా శుద్ధిచేసుకోవాలి. ఆత్మజ్ఞానము జగద్భ్రాంతిని నివారించును.

ఆచార్యోఽరణి రాద్యస్స్యాదన్తే వాస్యుత్తరారణి తత్సంధానం ప్రవచనం విద్యాసన్ధిః సుఖావహః

ఆచార్యుడు క్రింది అరణి కాగా, శిష్యుడు పై అరణి అయెను. ఉపదేశము ఆ రెండింటి మధ్య నుండు మంథనకాష్ఠ మాయెను. ఈ విధముగా జరుగు జ్ఞాన నిర్మథ వాఖ్యానము వలన ఉత్పన్నమయ్యే జ్ఞానాగ్ని అజ్ఞానమును దగ్ధమొనర్చును.

మాయ విచిత్రమైనది. దీనిని విద్వాంసులు కూడా దాట నశక్తులై యున్నారు. భోగ్య వస్తువులు సారవంతములని తెలియుచున్నంత కాలము జీవి భ్రాంతికి లోనైయున్నా డనియే భావము. వధ్య స్థానమునకు పయనించే మనుజునకు భోగ్యవస్తువులు రుచించునా? మృత్యువు నిరీక్షించుచున్నదని గ్రహించిన సాధకుడు భోగ్యవస్తువులకై పరితపించడు.

దోషరహితమైన విషయములే జీవునకు నిత్యానందము నొసంగును. మానవ లోకములో నున్నట్లే స్వర్గలోకముల యందు కూడా అసూయ, ద్వేషము, స్పర్థలు, నాశములు గన్పట్టుచున్నవి. కనుక స్వర్గసుఖములు కూడా దుఃఖరూపములై పరిత్యజించ దగియున్నవి.

నిర్విఘ్నముగ సాగిన యజ్ఞముల ఫలముగ స్వర్గభోగములను మనుజుడు అనుభవించును. పుణ్యకర్మల వలన ఆర్జించిన స్వర్గభోగములను, దేవతలవలె అనుభవించును, దివ్యమైన విమానముపై విహరించును. అప్సరసల మధ్య సంచరించును. గంధర్వాదులచే కీర్తింపబడును. ఈ ఆనందము శాశ్వతమని భ్రమించునే గాని పుణ్యము క్షీణించగనే పతనావస్థ తప్పదని గుర్తించడు.

పొలములో ధాన్యమును పండించినట్లు, మానవ దేహ మనెడి క్షేత్రములో జ్ఞానమనెడి పంటను పండించుకోవాలి. ఇంద్రియలోలు డైన జీవునకు సుఖములేదు. కర్మ సుడిగుండములో తగులుకోనరాదు.

ఉద్ధవుడు శ్రీకృష్ణుని ప్రశ్నించుచున్నాడు: "దేవా! ముక్తి యనునది గుణసహితునకు కలుగునా? లేక గుణరహితునకు కలుగునా? గుణసహితునకు ముక్తి కలుగు నన్నచో, దేహాది గుణయుతుడైన వాడు గుణముల వలన ఏర్పడు సుఖదుఃఖాలచే ఏల బద్ధుడు గాకుండును? అలాగాకుండా ముక్తి గుణరహితునకే యన్నచో, గుణములచే ఆవరింపబడనివాడు బద్ధు డెలా యగును? బంధమే లేనివానికి ముక్తి ఎలా పొసగును?

కథం వర్తేత విహరేత్ కైర్వా జ్ఞాయేత లక్షణైః

"దేవా! ముక్తుడైనవాడు ఎట్లు వర్తించును? ఎలా విహరించును? ఏ లక్షణముల ద్వారా తెలియబడును?

ఏత దచ్యుత మే బ్రూహి ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వర నిత్యముక్తో నిత్యబద్ధ ఏక ఏవేతి మే భ్రమః

"కృష్ణా! ప్రశ్నలయొక్క స్వరూపము నెరిగిన వారిలో నీవు శ్రేష్ఠుడవు. నా ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము ననుగ్రహింపుము. ఒకే యాత్మ నిత్యముక్తుడు, నిత్యబద్ధుడు ఎలా అగును? ఈ విషయమున నాకు గల భ్రమను తొలగింపుము" అనెను.

బద్ధజీవులు - ముక్తజీవులు

"ఉద్ధవా! ఆత్మకు బంధమోక్షములు లేవు. అది నిత్యముక్తము. మాయా నిర్మితములైన ఉపాధుల వలన ఆత్మకు బంధమున్నట్లు భ్రమ కలుగుచున్నది. ఉపాధి తొలగినపుడు ఆత్మ ముక్తమైనదని భావించుట జరుగుచున్నది. వాస్తవానికి ఆత్మ బంధ మోక్షాలకు అతీతము. నా అధీనములో యున్న మాయయే ఈ బంధమోక్షముల నాటకానికి సూత్రధారియు, పాత్రధారియునై యున్నది" అని శ్రీకృష్ణుడు తత్త్వసారము నెరింగించుట కుపక్రమించెను.

మనోనిర్మితమైన స్వప్నగత విషయములు మనస్సు కన్నా భిన్నము కానట్లు, దేహమునకు సంబంధించిన శోకమోహాదులు, సుఖదుఃఖాదులు దేహాదులకు కారణమైన మాయకన్నా అన్యము కానేరవు. ఈ ద్వంద్వములు వాస్తవానికి కల వలె అసత్యములే.

అనాదులైన విద్యావిద్యలు భగవంతుని అధీనములో యున్నవి. బంధమోక్షములకు ఇవియే కారణములుగా తెలియుచున్నవి.

బన్ధోఽస్యా విద్యయానాది ర్విద్యయా చ తథేతరః

అనాదులైన జీవులకు అవిద్యవలన బంధము, విద్యవలన మోక్షము కలుగును.

"బద్ధులగు జీవులు దుఃఖము ననుభవించుచుండగా, ముక్తులైనవారు నిత్య సుఖము ననుభవించుచున్నారు. వీరిరువురును ఒకే దేహమునం దున్నారు. వారి వైలక్షణ్యమును తెలిపెద నాలకింపుడు" అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పసాగెను.

దేహమనెడి వృక్షములో హృదయమనెడి గూడు కలదు. అందులో జీవేశ్వరు లనెడి రెండు పక్షులు నివసించుచుండును. వృక్షము నాశ్రయించి యున్న పక్షులు వృక్షము కన్నను వేరై యున్నట్లు, దేహము నాశ్రయించి యున్న ఈ జీవేశ్వరులు దేహవిలక్షణులై యున్నారు. జీవరూపుడగు పక్షి ఆ వృక్షము యొక్క ఫలముల ననుభవించుచుండగా, రెండవదియగు ఈశ్వర రూపపక్షి ఫలముల ననుభవింపక నిత్యానందరూపుడై యున్నాడు.

ఈశ్వరునికి తన స్వరూపము, జీవుని స్వరూపము తెలియును. జీవునికి తన స్వరూపము, ఈశ్వరస్వరూపము తెలియవు. అవిద్యాప్రభావమునకు లోనైన జీవుడు అనాదిగా బద్ధుడు. విద్యచే ప్రభావితుడై యున్న ఈశ్వరుడు అనాదిగా ముక్తుడు.

ముక్తుడైన పురుషుడు ప్రారబ్ధాధీనుడై దేహము నందున్నను, స్వప్నము నుండి మేల్కొనిన వానివలె దేహమునందు లేనివాని వలె యుండును. స్వప్నము నుండి మేల్కొనిన వానికి స్వప్నగత విషయములు అసత్యమని ఎలా తెలియునో, ముక్తపురుషునకు ఈ దేహాదులు, వాటికి సంబంధించిన సుఖదుఃఖములు అనిత్యములు అని తెలియును. మేల్కొనిన వానికి స్వప్నము నందలి విషయములతో సంబంధము లేనట్లు ముక్తుడైన దివ్యాత్మునకు దేహాదులతో సంబంధము ఉండదు.

బద్ధుడైన జీవుడు స్వరూపతః ముక్తుడే అయినను, మాయా ప్రభావితుడై, స్వప్నమును దర్శించు స్వప్నద్రష్టవలె, దేహముతో తాదాత్మ్యము చెంది సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచుండును.

కర్తృత్వమే మనిషికి బంధము కాగా, కర్తృత్వ రాహిత్యము మోక్షము నందించుచున్నది. "నేను కర్త" ననుటయే బంధము. "నేను అకర్త" ననుటయే మోక్షము. బంధము కర్మాధీనము కాదు. భావాధీనము. భావము ఎవరికి శుద్ధిపడునో వారే నిర్మలరూపు లగుదురు. నిరంజనరూపు లగుదురు.

ఆకాశము అంతటా నిండియున్నను దేనిచేతను లిప్తముకాదు. సూర్యుడు జలమున ప్రతి ఫలించినను దానిచే అంటబడడు. వాయువు అంతట వీచుచున్నను సంగత్వము లేనిదియై యున్నది. విద్వాంసుడగు పురుషుడు ప్రకృతి యందున్నను దానిచేత బద్ధుడు కానేరడు.

వైరాగ్యవంతుడే ప్రకృతిని జయింప గలుగును. అట్టి వానిలో గుణదోషములు గోచరింపవు. తనను నిందించిన వారిపై విద్వాంసునకు క్రోధముండదు. స్తుతించు వారిపై ప్రేమ యుండదు. అతడు లౌకిక వ్యవహార విముఖుడు. ఈ స్థితిని పొందుటకు అనేక సాధనము లున్నవి. శుభప్రదములగు సాధన లన్నిటిలో భక్తియే శ్రేష్ఠమైనది.

శాస్త్ర విజ్ఞానమును చాలా మంది కలిగియుందురు. కాని భక్తిలేని దోషము వలన భగవ త్తత్వమును తెలియజాలరు. అట్టివారి శ్రమయంతయు గొడ్డుటావును పోషించినట్లు నిరుపయోగ మగును.

గాం దుగ్ధదోహా మసతీం చ భార్యాం దేహం పరాధీన మసత్ప్రజాం చ
విత్తం త్వ తీర్థీకృత మంగ వాచం హీనాం మయా రక్షతి దుఃఖ దుఃఖీ ॥

క్షీరము నీయని గోవు, అంకు నేర్పిన స్త్రీ, పరాధీన శరీరము, దుష్టుడైన పుత్రుడు, అపాత్ర దానము, భగవానుని స్తుతించని వాక్కు వ్యర్థములు. వీటిని కలిగి యున్నవాడు దుఃఖముల మీద దుఃఖముల ననుభవించును.

భగవంతుని యందు మనస్సును లగ్నమొనర్చుటకు భక్తియే ఉత్తమమైన సాధనము. భగవ ల్లీలావర్ణనము లేనిదే మనస్సు తృప్తి చెందదు. వేదాంతము భక్తియుత మైనపుడే రాణించును.

వేదాంతమును అధ్యయనము చేసిన చాలామందిని నేను చూసినాను. కానీ వారిలో కొందరు భగవంతునిపై విశ్వాసమును కోల్పోవగా, మరి కొందరు ఆ వేదాంతమును పొట్టకూటికై విక్రయించుకొనుచున్నారు. దీనికి కారణమేమిటో తెలుసా? వారిలో భక్తి లేకపోవుటయే. భగవద్గుణ శ్రవణ కీర్తనాదుల యందు ఆసక్తి లేకపోవుటయే.

కలి నహి యోగ యజ్ఞ విజ్ఞానా ఏక ఆధార రామ గుణగానా

"కలియుగములో శ్రీరాముని గుణగానము కంటెను మరియొక ఆధార మేదియును లేదు" అని సంత్ తులసీదాస్ గానము చేసెను.

భగవంతుని యందు అనన్యమైన ప్రేమభక్తి కలుగవలె నన్నచో ఏమి చేయవలెనో శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునికి తెలుపుచున్నాడు.

శ్రద్ధాళు ర్మత్కథాః శృణ్వన్ సుభద్రా లోక పావనీః
గాయన్ననుస్మరన్ కర్మ జన్మ చాభినయన్ ముహుః॥

"శ్రద్ధగలవాడవై నా కథల నాలకింపుము. నా అవతార విశేషములను గాన మొనర్పుము. నన్ను స్మరింపుము. నన్నభినయింపుము."

ఈ విధముగా జీవించుచున్నను దృఢమైన భక్తి కలుగవలె నన్నచో సత్సంగము అవసరమని శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునకు చెప్పెను. సత్సంగము నందు మనస్సు ఎవరికి శుద్ధిపడునో వారే ధ్యానము చేయుగలుగుదురు.

సత్సంగమహిమ వర్ణనాతీతము. అక్షరజ్ఞానము లేనివారై, శాస్త్రములు నేర్వకున్నను కేవలం సత్సంగము వలననే చాలామంది భక్తులు తరించినారు. పురుషులతో తిరిగితే పురుషుడవే కాగలవు. కానీ పురుషోత్తముడవు కాలేవు. పుణ్య పురుషులైన వారితో సంబంధము కలిగిన తప్పక నీవు తరించగలవు. ఇదియే సత్సంగము.

ముజ నకో తుజముక్తి సంతాచియ సంగతి

"హే పాండురంగా! నాకు నీవు ముక్తి నొసగ పనిలేదు. మహాత్ముల సాంగత్యమును కల్పించిన చాలును" అని సంత్ తుకారాం సెలవిచ్చాడు.

లవ మాత్ర సాధుసంగే సర్వసిద్ధి హమ్

"సత్సంగము కొద్దిగా లభించినను సర్వసిద్ధులు ప్రాప్తించును" అని చైతన్యమహాప్రభువు తెలిపినాడు.

పుణ్యపురుషుడగు సాధు సత్తముడు పురాణ పురుషుడగు పరమాత్మతో సఖ్యమును కలిగియుండును. అట్టి పుణ్యపురుషుని సఖ్యము మనకు లభించినచో పరమాత్మతో సంబంధము లభించినట్లే. ఇట్టి దివ్యసంబంధమును మన కొసగునది సత్సంగము. సత్సంగము సమస్త దోషములను పోగొట్టును. సత్సంగ సమయమున మనస్సు సంసారమును మఱచును. చెడు భావములను విస్మరించును. కొంతకాలమైనను మనస్సునకు ఈమాత్రము స్వస్థత కలిగించినచో అట్టి మనస్సు వినిర్మలమై, ధ్యానమునకు యోగ్యమగును. ఇది యంతయు సత్సంగము వలననే మనకు సంప్రాప్త మగును. కనుక సత్సంగము నెన్నడూ విడువరాదు. మరువరాదు. దూడ గోవును వదలనట్లు, భక్తుడు సత్సంగమును విడువకుండా పట్టుకొనవలెను.

సాధు మహిమ

ఉద్ధవుడు పరంధాముడగు శ్రీకృష్ణుని ప్రశ్నించుచున్నాడు: "దేవా! నీ గుణ గానములో తృప్తిచెందు సాధువు లనేకులు గలరు. కానీ ఎవరిని నీవు సాధువులని

గుర్తించెదవు? నీ యందు ఎట్టి భక్తిని సాధువు లాచరించి చూపవలెను? ప్రణతుడనైన నాకు ఈ విషయములను విశద పరచుము" అనెను.

కృపాలు రకృత ద్రోహ స్తితిక్షు స్సర్వ దేహినామ్
సత్యసారో௨నవద్యాత్మా సమః సర్వోపకారకః

"ఉద్ధవా! నా భక్తుడు దయామూర్తి, ఎవరికీ ద్రోహము చేయడు. క్షమాగుణము గలిగి యుండును. సత్యమే జీవిత సారముగ కలిగి యుండును. కల్మష మెరుగక యుండును. సమదర్శియై సర్వులకు ఉపకారము చేయుచుండును" అని సాధు మహిమను కృష్ణుడు వర్ణింప సాగెను.

కామ వాసనలతో ఎవని బుద్ధి కలుషితము కాదో అతడే సాధువు. సాధకు డైనవాడు మనస్సులో పాపవాసన లేకుండా జీవించాలి. పాపవర్తనము కన్నను పాపవాసనయే ప్రమాదకరము. మనస్సులోని వాసనలే దేహము ద్వారా కర్మలుగా వ్యక్త మగుచుండును.

భక్తుడు మధురస్వభావము కలిగి యుండును. సదా మననశీలుడై యుండును. ఆకలిదప్పులను జయించి యుండును. శోకమోహాదులను దాటి యుండును. ఇతరులు తనను గౌరవించవలె నని భావింపడు. తానందరిని గౌరవించును.

భక్తి ఇతరులలో భగవంతుని దర్శింపజేయును. భక్తి లేని వ్యక్తి తాను అన్యులకు భగవంతుడుగా కనపడవలె నని యత్నించుచుండును. అందించే గుణము ఆనందము. అందుకునే గుణము బంధము.

భక్తుడు సర్వులకు మిత్రుడై మెలుగును. కృపామూర్తియై వెలుగును. పవిత్రుడై విరాజిల్లును. శాంతుడై భాసించును. భక్తులు కాగోరువారు కొన్ని కళ్యాణ గుణములను నేర్చుకొనవలెను. కొన్ని నియమాలను పాటించవలెను.

మల్లింగ మద్భక్త జన దర్శన స్పర్శ నార్చనమ్
పరిచర్యాస్తుతిః ప్రహ్వగుణ కర్మాను కీర్తనమ్

"ఉద్ధవా! నా మూర్తులను, నా భక్తులను దర్శింపవలెను. స్పృశింపవలెను. అర్చింప వలెను. స్తుతింపవలెను. సేవింపవలెను. నా గుణకర్మలను కీర్తింపవలెను.

మత్కథా శ్రవణే శ్రద్ధా మదను ధ్యాన ముద్ధవ
సర్వ లాభోప హరణం దాస్యేనాత్మ నివేదనమ్

"ఉద్ధవా! నా కథల నాలకించుట యందు శ్రద్ధ చూపవలెను. నన్ను సదా ధ్యానించు చుండవలెను. లభించిన దాని నంతటిని నాకు సమర్పింపుము. దాస్యభావముతో నిన్ను నాకు సమర్పించుకొనుము.

ఈ విధముగా భక్తి నలవరచుకొను పద్ధతిని గూర్చి శ్రీకృష్ణుడు అనర్గళంగా ప్రవచింప సాగెను.

భగవత్కథా శ్రవణము ద్వారా మనస్సును పరమాత్మ యందు లగ్న మొనర్పవలెను. పర్వదినాలలో విశేషముగా భగవద్భజన కావసాగవలెను.

పరమాత్మను సదా మనస్సునకు జ్ఞాపకము చేయుట కొరకే పర్వదినము లేర్పడినవి. పండుగలలో మితిమీరి భుజించడము, చలన చిత్రములు వీక్షించడము చేయరాదు. ఆలయాలలో ఉత్సవములను నిర్వహించుట ఉత్తమము. కానీ ఆయా నిర్వహణలలో కీర్తికాంక్ష ఉండకూడదు. ఆధిక్యతను కనబరచు భావమును త్యజించాలి. సేవా భావముతో, భక్తి భావముతో ఆచరించాలి.

ఆలయ ప్రదేశాలను భక్తులు శుభ్రము చేయాలి. భగవంతుని ఆలయాలను నీవు శుభ్రము చేసినచో, నీ అంతఃకరణమును పరమాత్మ శుభ్రము చేయును. దైవకార్యమునందు అభిమానాహంకారాదులు ఉండకూడదు. భగవత్సేవలను గోప్యముగా నుంచుకోవాలి. వెల్లడిచేయు బుద్ధి ప్రమాదకరము.

అపి దీపావలోకం మే నోపయుంజ్యా న్నివేదితుమ్

"నాకు సమర్పించిన దీపకాంతులలో నీ కార్యముల నాచరింపకూడదు."

భక్తి హీనులగు కొందరు స్వామి కార్యములలో స్వకార్యములను నెరవేర్చుకొను చుందురు. ఆలయ మర్యాదలు, ఆలయ హుండీలు ఇత్యాది విషయములలో కడు జాగరూకులై వాటిని తమ స్వార్థానికి వినియోగించుకొనుచుందురు. అట్టివారు నరకము ననుభవింతురు.

భగవంతునికి సమర్పించనిదే ఏదియును స్వీకరింపరాదు. ఇదియే అర్పణబుద్ధి, సమర్పణబుద్ధి. భగవత్కృప వలననే మనకు సర్వమూ సిద్ధించుచున్నవి. ప్రదాతను మరచి భుజించున దేదియును ప్రసాదము గానేరదు.

యద్యదిష్ట తమం లోకే యచ్చాతిప్రియ మాత్మనః

"లోకములో నీకు అత్యంత ప్రియమైన, ఇష్టమైన వస్తువును నాకు సమర్పింపుము" అని భగవానుడు ఉద్ధవునకు తెలిపెను. ఈ విధమైన సమర్పణ అనంత ఫలము నిచ్చును.

ప్రాయేణ భక్తి యోగేన సత్సంగేన వినోద్ధవ
నోపాయో విద్యతే సమ్యక్ ప్రాయణం హి సతామహమ్ ॥

"ఉద్ధవా! సత్సంగమువలనను, భక్తి యోగము చేతను తప్ప మరొక ఉపాయముచేత మనుజుడు సంసారము నుండి తరింపలేడు. నేను సాధు సమాశ్రయుడను.

"ఉద్ధవా! నీవు నాకు సేవకుడవు, సుహృదుడవు. అందువలన అత్యంత రహస్యమైన విషయమును నీకు చెప్పబోవుచున్నాను. వినుము" అనెను.

సజ్జన సాంగత్యము - కర్మత్యాగము

మనస్సులో పలు విధములైన రుచులు, ఆసక్తులు తిష్ఠవేసి యుండును. వాటి నన్నిటిని మరపించి, మనస్సును శుద్ధి చేయునది సత్సంగము. సత్సంగ మనుగ్రహించు ఫలితమును ఏ యోగమును అనుగ్రహించలేదు. వేదములను చదువనివారు, మహాత్ముల

సేవకు నోచుకోనివారు, తపోనిష్ఠ తెలియని ఎందరో పుణ్యాత్ములు కేవలము సత్సంగము వలననే భగవానుని పొందినట్లు తెలుపుచూ, అట్టివారిలో శ్రేష్ఠులగు గోపికలను గూర్చి శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునికి తెలుపుచున్నాడు.

"ఉద్ధవా! వ్రజపురము నందలి గోవులు, మృగములు, వృక్షములు, లతలు, నాగులు మొదలైన మందచిత్తములు గూడా సత్సంగమహిమచే నన్ను పొంద గలిగినవి. గోపికలు నన్ను పొందిన రీతిన సాంఖ్యయోగాదుల నభ్యసించు యోగులు, వ్రత దానాదుల నాచరించు మనీషులు కూడా నన్ను పొందలేరు" అనుచూ గోపికల గాఢమైన ప్రేమను వివరింపసాగెను.

అక్రూరుడు బలరామ కృష్ణులను మధురకు గొనిపోవునపుడు గోపికలు తీవ్రముగా వ్యథ చెందిరి. కృష్ణ సమాగమము తప్ప వారికి ఏదియును రుచింపలేదు.

తాస్తాః క్షపాః ప్రేష్ఠతమేన నీతా మయైవ బృందావన గోచరేణ

క్షణార్ధ వత్తాః పునరంగ తాసాం హీనామయా కల్పసమా బభూవుః ॥

"ఉద్ధవా! పూర్వము గోపికలు బృందావనములో నాతో గూడి యుండినపుడు ఎన్నియో రాత్రులను అర్ధక్షణముగా గడిపినారు. నేను లేని కాలములో ఆ రాత్రులే వారికి కల్పమువలె దీర్ఘముగా తోచినవి."

సమాధిలో ప్రవేశించిన మునులవలె, సాగరమున ప్రవేశించిన నదులవలె గోపికలు కృష్ణుని యందు మనస్సును లీనమొనర్చి సర్వమును మరచినారు. కొందరు గోపికలకు శ్రీకృష్ణుడు పరమాత్మ యని తెలియును. కొందరికి తెలియదు. తెలియని వారు కేవలము కృష్ణుని మోహించియే ఆతనిని సమీపించినారు. సంగప్రభావము చేత వారు కృష్ణుని మహిమ నెరిగినవారై మనస్సును కృష్ణునియందే లగ్నమొనర్చి, సుదుర్లభమైన కృష్ణ సాయుజ్యమును పొందినారు. నిర్భయులైనారు.

జనులు ఏదో ఒక విధమైన భయముచే కలత చెందుచుందురు. కృష్ణ సమాగమ చిత్తులైనవారికి భయముండదు. శ్రీకృష్ణుడు సదా వారితోనే ఉన్నట్లు వారికి భావన కలుగుచుండును. నిరంతరము కృష్ణునితో కలసి జీవించు మనస్సును పొందిన పుణ్యాత్ములు స్వప్నములలో కూడ శ్రీకృష్ణునే దర్శించి ధ్యానింతురు.

సమస్తము నందును, సర్వప్రాణుల యందును ఈశ్వర చైతన్యమును దర్శించు విషయమున ఉద్ధవునకు సందేహము లుండెను. సృష్టి స్వరూపమును వివరించి, కర్మ త్యాగమును విశదపరచుట ద్వారా ఉద్ధవుని సంశయములను కూడా శ్రీకృష్ణుడు నివారించుచున్నాడు.

ఒక్క బీజము క్షేత్రమున పడి వివిధములైన శాఖా పత్ర పుష్ప ఫల శోభితమై అనేక విధముల గోచరించునట్లు, సర్వప్రాణుల కాధారమైన పరమాత్మ బీజమువలె అవ్యక్తుడై అద్వయుడై యుండి, తన మాయాశక్తి ద్వారా వాగింద్రియాది వికారములతో అనేక విధములుగ వ్యక్త మగుచున్నాడు.

వస్త్రము తంతువులతో గూడియున్నట్లు ఈ జగత్తంతయు పరమేశ్వరుని యందు ఓతప్రోతమై యున్నది. సంసారవృక్షము అనాదియై, కర్మరూపమై యున్నది. ఇది భోగములనెడి పుష్పములను, ముక్తియనెడి ఫలమును నిచ్చునదియై యున్నది.

ఈ సంసార వృక్షమునకు పాపపుణ్యములను రెండు బీజములు గలవు. అసంఖ్యాక వాసనా సమూహమే దీనికి మూలము. త్రిగుణములే కాండము. పంచభూతములు దీనికి కొమ్మలు కాగా, పదునొకండు ఇంద్రియములు రెమ్మలై యున్నవి. వాత, పిత్త శ్లేష్మములను మూడు పట్టలు లేదా బెరళ్ళు గలదియై యున్నది. సుఖ దుఃఖములనెడి రెండు విధములైన ఫలములు గలదియై యున్నది. ఈ విశాలవృక్షము సూర్యమండలము వరకు వ్యాపించి యున్నది.

కామ్యకర్మల యందాసక్తులై, కాముకులైన గృహస్థులు ఈ వృక్షము నందలి దుఃఖరూప ఫలమును భుజించుచున్నారు. వివేకము కలిగిన సన్యాసులు సుఖరూప ఫలముల ననుభవించుచున్నారు. పరమాత్మ ఏకమే అయినను మాయాశక్తి చేత అనేకముగా గన్పట్టుచున్నాడు. ఈ విషయమును వందనీయులు, ఆరాధ్యులైన గురువుల ద్వారా తెలిసికొనిన వాడు వేదార్థ మెరిగినవా డగుచున్నాడు.

"ఉద్ధవా! నీవు కూడా గురువులను సేవించి, అనన్యమైన ఏకాంత భక్తిని పొందుము. జ్ఞానమనెడి కుఠారముచే అజ్ఞానమును ధ్వంసము చేయుము. సారరూపుడైన పరమాత్మను పొందుము. సాధనలను త్యజింపుము" అని శ్రీకృష్ణుడు తత్త్వమును బోధించెను.

హంసోపదేశము

సంసారమును స్మరించు మనస్సు సారరూపుడైన పరమాత్మను స్మరింపలేదు. గుణములే జీవుని సంసారమునకు బంధించుచున్నవి. సత్త్వ రజస్తమస్సులనెడి త్రిగుణములు బుద్ధి లక్షణములే గాని ఆత్మ లక్షణములు గానేరవు. మనుజునిలో భక్తి లోపించుటకు సత్త్వగుణము లేకపోవుటయే కారణమై యున్నది.

సత్త్వాద్ధర్మో భవే ద్వృద్ధాత్ పుంసో మద్భక్తి లక్షణః

సత్త్వగుణము వృద్ధియైన వానికి భగవద్భక్తి కలుగును.

సత్త్వగుణమును మనుజుడు పెంపొందించు కొనవలెను. సత్త్వవృత్తి ద్వారా రజస్తమో గుణములను జయింపవలెను. ఉపశాంతి రూపమగు సత్త్వముచే సాత్త్విక వృత్తులను కూడా జయింప వలెను. గుణములు జ్ఞాన ప్రతిబంధకములు. సత్త్వగుణము బంగారు సంకెలవలె ఉపయుక్తమై యున్నది.

సాత్త్వికమైన పదార్థముల నెవడు సేవించునో అట్టివానికి సత్త్వగుణము వృద్ధి చెందును. సత్త్వగుణ సంపన్నుడు ధర్మశీలు డగును. రజోగుణము వలన జీవుడు విషయ భోగాసక్తుడగును. తమోగుణము మనుజునిలో అజ్ఞానచీకటిని పెంపొందించును. సత్త్వగుణము

వృద్ధి చెందినచో రజస్తమో గుణములు వాటంతటవియే నశించును. అధర్మము నశించి మనుజునిలో ధర్మము వృద్ధియగును. సత్త్వగుణయుతములైన విషయములు ప్రశంసనీయములు. రజోగుణయుతములైన విషయములు ఉపేక్షణీయములు. తమోగుణ యుతమైన విషయములు గర్హనీయములు.

ఆత్మజ్ఞానము లభించువరకు జీవుడు సత్త్వగుణాభివృద్ధికై ప్రయత్నించవలెను. దీని వలన వ్యక్తిలో ధర్మము వృద్ధిచెంది జ్ఞానోదయము కాగలదు. ఆ తరువాత ఉపాధి వినిర్ముక్తుడై జీవుడు జ్ఞానముతో శోభిల్లును.

వేణు సంఘర్షజో వహ్నిః దగ్ధ్వా శామ్యతి తద్వనమ్
ఏవం గుణవత్య యజో దేహః శామ్యతి తత్క్రియః ॥

వెదురుచెట్ల ఒరిపిడి వలన ఉద్భవించిన అగ్ని తన కాశ్రయస్థానమైన వనమును దగ్ధమొనర్చి తాను స్వయముగా శాంతించునట్లు, గుణ వ్యత్యాసముల వలన పుట్టిన దేహము తనలో అగ్నివలె పుట్టిన జ్ఞానము ద్వారా గుణములను నశింపజేసి తానుకూడా శమించుచున్నది.

సాత్త్వికవృత్తులు సుఖప్రదములు కాగా, రాజసిక, తామసిక వృత్తులు దుఃఖ రూపములై యున్నవి. ఆపదలకు కారణములని బాగుగ నెఱిగియు కుక్క, గాడిద, మేక మున్నగు జంతువులవలె దుఃఖములను భరించుచు మఱల ఆ విషయములనే మనుజు లెందులకు ఆచరించుచున్నారు? అని ఉద్ధవుడు భగవానుని ప్రశ్నించుచున్నాడు. ఈ విషయమున కలుగు సంశయములను శ్రీకృష్ణుడు నివృత్తి చేయుచున్నాడు.

వివేకశూన్యుడైన మానవునికి దేహమే తానవెడి ప్రమాదకరమైన బుద్ధి కలుగును. ఇట్టి దేహాత్మభావన వలన సత్త్వ ప్రధానమైన మనస్సును రజోగుణము ఆవరించును. రజోగుణముతో కూడిన మనస్సులో సంకల్ప వికల్పములు బయలు దేరును. ఈ ప్రపంచము సౌందర్య మందిరములా దర్శన మిచ్చును. స్త్రీ అన్న పానాది విచిత్ర భోగములు సముచితములై గన్పట్టును. ఈ విధమైన విషయ చింతనము కామమును కదలించును.

కామలోలుడు ఇంద్రియములకు వశుడగును. రజోగుణము వృద్ధి నొందుటచేత మోహభ్రాంతికి గురియగును. ఆ తరువాత కర్మవలయంలో చిక్కుకొనును. కామ్య కర్మలు దుఃఖప్రధానములని తెలిసియు తిరుగ వానినే మఱల మఱల ఆచరించును.

స్వ సంకల్పిత తన్మాత్రాజా లాభ్యన్తర వర్తి చ
పరాం వివశతా మేతి శృంఖలా బద్ధ సింహవత్ ॥

"తాను నిర్మించుకొనిన విషయము లనెడి వలలో చిక్కిన మానవుడు సంకెళ్ళచే బద్ధమైయున్న సింహము వలె పరాధీనుడై యున్నాడు" అని మహోపనిషత్తు వివేకహీనుని దుస్థితిని వివరించినది.

విషయములు శక్తివంతము లైనచో వివేకశూన్యుని వలె వివేకవంతుని కూడా భ్రమింప చేయగలవు. వ్యక్తిలోని అవివేకము వస్తువులకు, విషయాలకు విశేష సౌందర్యము నందించుచున్నది. వివేకియైన మానవుడు రజస్తమోగుణ యుతమైన మనస్సు ఆకర్షించు

చున్నను, అద్దానిని నిగ్రహించి, కర్మల యందలి దోషములను గాంచుచు, విషయముల యందు ఆసక్తిలేక చరించుచుండును.

"ఉద్ధవా! సాధకు డైనవాడు జాగరూకుడై యుండాలి. సోమరితనమును త్యజించాలి. శ్వాసను, ఆసనమును చక్కగా నిలుప గలగాలి. ఏకాగ్రతను కలిగి యుండాలి. సర్వాకర్షణల నుండి మనస్సును నిగ్రహించి నాయందు సమర్పించాలి. ఇదియే యోగమని నా శిష్యులగు సనక సనందనాది మునులు తెలిపియున్నారు" అని శ్రీకృష్ణుడు ముగించెను.

"కృష్ణా! సనకాదులు నీ శిష్యులని చెప్పుచున్నావు. మరి ఈ యోగమును వారికి నీవు ఎప్పుడు బోధించితివి? ఏ రూపముతో బోధించితివి? ఏ కాలమున బోధించితివి? ఆ విషయములను తెలిసికొన నిచ్ఛగించుచున్నాను" అని ఉద్ధవు డడిగెను. ఉద్ధవునికి శ్రీకృష్ణుడు తత్సంబంధమైన హంసేతిహాసమును బోధించుచున్నాడు.

బ్రహ్మమానసపుత్రులగు సనకాదులు ఒకనాడు తండ్రియగు బ్రహ్మదేవుని వద్దకేగి యోగము నందలి ఉత్తమమగు స్థితిని చెప్పవలసినదిగా కోరిరి.

"మానవుని మనస్సు సహజముగ విషయములచే ఆకర్షింపబడును. అలాగే విషయములు కూడా వాసనారూపమున మనస్సులో ప్రవేశించును. ఈ ఉభయ బంధములను నాశము చేయుట ఎట్లు?" అని సనకాదులు బ్రహ్మదేవుని ప్రశ్నించిరి.

బ్రహ్మదేవుడు స్వయంభువుయే అయినను, సృష్టికార్యము నందు విక్షిప్తచిత్తుడై నందున వారి ప్రశ్నలకు సమాధానము తీయలేకపోయెను. వెంటనే చతుర్ముఖుడు చతుర్భుజుడైన నారాయణుని చింతించెను. వెంటనే నారాయణుడు హంసరూపమును దాల్చి బ్రహ్మ ఎదుట ప్రత్యక్ష మాయెను.

సనకాది మునులు బ్రహ్మదేవుని ముందిడుకొని ముందడుగు వేసిరి. హంసకు నమస్కరించి "నీ వెవ్వడవు?" అని ప్రశ్నించిరి. అలా ప్రశ్నించిన మునులకు తాను హంసరూపముతో ఒసంగిన సమాధానమును శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునితో చెప్పుచున్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు సనకాదులతో ఇట్లు పలికెను: "బ్రాహ్మణులారా! మీరు ఇప్పు డడిగిన ప్రశ్న ఆత్మకు సంబంధించినదియా? లేక ఉపాధి యనబడు దేహమునకు సంబంధించి నదియా? ఆత్మను గూర్చిన దైనచో ఆత్మ అభిన్నము. అందు నానాత్వము అనూహ్యము. ఒకవేళ నేను మీకు సమాధాన మీయ దలచినచో దేని నాశ్రయించి చెప్పాలి?

"నీవెవరు?" అని మీ రడుగుట నాకు సముచితముగ లేదు. అభిన్నమైన ఆత్మలో ప్రత్యేకముగా చెప్పుటకు వ్యక్తిత్వ మెక్కడున్నది? ఒకవేళ దేహస్థాయి ననుసరించి భిన్నత్వమును ప్రతిపాదించెద మనిన దేహములన్నియు పాంచభౌతికములే. అలా చూచినచో దేహాదులు కూడ అభిన్నములే. అంతియే కాదు. ప్రపంచములో మనస్సుచేత, వాక్కుచేత, దృష్టిచేత తెలియబడు విషయములు కూడా ఆత్మ స్వరూపములే. ఈ సత్యములను తత్త్వవిచారము ద్వారా తెలిసికొనుడు" అని పలుకుచూ హంసరూపధారి యగు నారాయణుడు తత్త్వసారమును సనకాదులకు తెలిపెను.

మనుజుల చిత్తము విషయముల యందును, విషయములు చిత్తము నందును పరస్పరము ప్రవిష్టములై యున్నవి. ఈ రెండును బ్రహ్మరూపుడగు జీవునకు ఉపాధులే గాని స్వరూపములు గానేరవు.

విషయ చింతనము వలన చిత్తము విషయాసక్త మగుచుండును. వాస్తవానికి విషయములు చిత్త జనితములే. కనుక స్వరూపానుభూతి నొందగోరు ముముక్షువు చిత్త విషయముల రెండింటిని తప్పక త్యజింప వలెను. అవస్థాత్రయము కూడా వృత్తి సహితమే గనుక అదియును త్యజింప దగినదియే.

భోగముల ననుభవింపవలె ననెడి ఇచ్ఛయే జీవునకు బంధనములను తగిలించినది. విషయభోగము లన్నియు తుచ్ఛములని గ్రహించాలి. సంసారము అనిత్యమని భావించాలి. ఈ అనిత్య బంధములను తగిలించుకొని తల్లడిల్లుట కంటెను, వదిలించుకొని తరించుట శ్రేష్ఠతమము.

ధనాని భూమౌ పశవశ్చ గోష్ఠే భార్యా గృహద్వారి సుతా శ్మశానే
దేహ శ్చితాయాం పరలోక మార్గే ధర్మానుగో గచ్ఛతి జీవ ఏకః॥

మరణానంతరము ధనము భూమియందే యుండును. పశువులు శాలయందే యుండును. భార్య ఇంటివాకిలి వరకు రాగా, పుత్రులు శ్మశానము వరకు వత్తురు. దేహము చితివరకు వచ్చును. ధర్మ మొక్కటియే ఆ తరువాత జీవు ననుసరించి వచ్చును.

భేద జ్ఞానమువలన తెలియు జాగ్ర త్ప్రపంచము స్వప్నము కన్నను అతీతమైనది కానేరదు. దేహాదులు అనిత్యములు. అట్టి దేహాదులకు కారణమైన కర్మలు, అట్టి కర్మల ఫలితముగా తెలియవచ్చు ఇహ స్వర్గ ఫలభోగము లన్నియు అనిత్యములే. స్వప్న తుల్యములే. ఉపాధులు కలిగిన అవస్థాత్రయము ఒక దానితో మరి యొకటి భేద పడుచున్నందున అవి ఏవియును అభిన్నమైన ఆత్మ కానేరవు.

గుణసహితమైన జాగ్రదాది అవస్థలు అవిద్యచేత కల్పింపబడినవి. అవిద్యను విద్యయే నశింప జేయును. కనుక సాధకుడైనవాడు జ్ఞానమనెడి ఖడ్గమును చేబూని సర్వానర్థముల కాధారమైన అహంకారమును నశింపజేయవలెను.

ఈ ప్రపంచము అనిత్యము. మనో కల్పితము. చంచలము. కొఱవిని గిరగిర త్రిప్పుట వలన ఏర్పడు అలాత చక్రమువలె భ్రాంతి రూపము. బ్రహ్మము అద్వయ సత్తా స్వరూపము. భేద మనునది భ్రాంతి రూపముగా తెలియుచున్నది. ఇది తెలిసినవాడే సిద్ధపురుషుడు. మత్తు పానీయముచేత ఉన్మత్తుడైనవాడు తన శరీరముపై నున్న వస్త్రమును గూర్చిన ఎఱుకలేనివా డగునట్లు, సిద్ధుడగువాడు దేహ విషయమునందు ఎఱుకలేనివాడై యుండును. ప్రారబ్ధాధీనమై దేహము చరించుచుండును.

సనక సనందనాది మునులకు ఈ విధముగా తత్త్వోపదేశము గావించిన పిదప శ్రీకృష్ణుడిలా పలుకుచున్నాడు:

"బ్రాహ్మణులారా! సాంఖ్య యోగములోని రహస్యవిషయము లన్నియు మీకు వివరించితిని. నేను విష్ణుదేవుడను. మీకు తత్త్వము నుపదేశించుటకే హంసరూపము నెత్తి వచ్చితిని" అనెను.

పరమాత్మ బోధతో సంశయరహితులైన సనకాదులు శ్రీహరిని అర్చించిరి. ఆయన మహిమలను వర్ణించిరి. బ్రహ్మదేవుడు చూస్తుండగనే శ్రీనారాయణుడు అంతర్హితుడై విష్ణులోకమునకు వెళ్ళెను.

భక్తి వైభవము

సులభమైన భక్తియోగ మహిమను వర్ణించుట సులభ సాధ్యముకాదు. ఎంత వర్ణించినను తక్కువగనే యుండును. అనన్యచిత్తులైన భక్తులు అనాయాసముగా జ్ఞానమును పొందెదరు. భక్తిద్వారా పరమాత్మను అందరిలో దర్శించే భాగ్యమునకు భక్తుడు నోచుకొనును.

"ఉద్ధవా! భక్తులు నాకు అత్యంత ప్రియులు. వారు నన్ను తప్ప అన్యమైన వాటిని అభిలషించరు. సమచిత్తులై యుందురు. శమ దమ యుక్తులై యుందురు. శాంత రూపులై యుందురు. నీవు కూడా అట్టివాడివే. నీపై నా కున్న ప్రేమ శ్రీదేవిపై కూడా లేదు.

న తథా మే ప్రియతమ ఆత్మయోని ర్న శంకరః
న చ సంకర్షణో న శ్రీ ర్నైవాత్మా చ యథా భవాన్ ॥

"నీవు నాకు ప్రియతముడ వైనట్లుగ నా కుమారుడగు బ్రహ్మ, నా స్వరూపమగు శంకరుడు, సోదరుడగు బలరాముడు, భార్యయగు శ్రీదేవి; ఇంత ఏల? చివరకు నా మంగళరూపము కూడా నాకు ప్రియములు గావు,"

భక్తులపై భగవానుని కున్న ప్రేమ వర్ణనాతీతము. మహాభక్తుడైన ఉద్ధవుడు శ్రీకృష్ణుని అమృతమయమైన పై వచనముల నాలకించి పులకాంకితు డయ్యెను. భగవత్ప్రేమను గాంచి తన్మయు డయ్యెను. శ్రీకృష్ణుడు పవిత్రులైన భక్తుల వైభవములను ఆగకుండా కీర్తించుచున్నాడు.

నిరపేక్షం మునిం శాన్తం నిర్వైరం సమదర్శనమ్
అను వ్రజామ్యహం నిత్యం పూయే యే త్యంఘ్రి రేణుభిః ॥

"ఉద్ధవా! నేను నిరంతరము విషయముల యందు ఆసక్తి లేనివాడు, మనన శీలుడు, శాంతుడు, నిర్వైరుడు, సర్వత్ర సమదర్శనము చేయువాడు నగు భక్తుని అనుసరించుచుందును. భక్తుల పాదధూళి ద్వారా బ్రహ్మాండములను పావనము చేయుదును.

"భక్తులు అనన్య మనస్కులై నన్నే అర్చించుచుందురు. విషయ వాసనలకు లొంగక నన్నే ధ్యానించుచుందురు. భక్తికి నేను వశుడనైనంతగ యోగము, సాంఖ్యము, ధర్మము,

తపస్సు, దానాదులు వశము చేసికొన జాలవు. అనన్యభక్తి ప్రభావము చేతనే నేను వారికి లభ్య మగుచున్నాను."

భక్తిః పునాతి మన్నిష్ఠా శ్వపాకానపి సంభవాత్

"అనన్యభక్తి చండాలురను కూడా పవిత్ర మొనర్చును."

పుణ్యాత్ములైన కొందరు సత్యమునే పలుకుచుందురు. కొందరు ప్రాణులయెడ దయ కలిగియుందురు. కొందరు తపస్సు చేయుచుందురు. మరి కొందరు దానము లిచ్చుచుండగా, ఇంక కొందరు జ్ఞానాభిలాషులై యుందురు. కానీ భగవంతునియందు భక్తిలేనిచో ఇవి ఏవియును మనస్సును పవిత్ర మొనర్పలేవు. జ్వలించు అగ్ని కట్టెలను భస్మము చేయునట్లు, భక్తి సమస్త పాపములను భస్మ మొనర్చుచున్నది. అగ్నిచే సంతప్తమైన స్వర్ణము మాలిన్యమును పోగొట్టుకొని శుద్ధి పడినట్లు, మానవుల చిత్తము కూడా భక్తిచే పవిత్రమై, వాసనలను పోగొట్టుకొని శాంతించును. అట్టి శాంతభక్తులను భగవంతుడు క్షణకాలము కూడా విడువడు.

తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి

"భక్తులకు నేను దూరముగాను. అలాగే భక్తులు నాకు దూరముగా నుండరు" అని శ్రీకృష్ణుడు భగవద్గీత - ఆత్మసంయమయోగము నందు తెలిపియున్నాడు.

"భక్తి పరమోత్కృష్ట మైనది. కాటుక వలన నేత్రములలోని దోషములు నశించి సూక్ష్మమైన వస్తువులనుగాంచు శక్తి కలుగునట్లు, పరమపవిత్రమగు భక్తి మనస్సులోని మాలిన్యములను తొలగించి, మనస్సును శుద్ధిపరచి సూక్ష్మ రూపుడైన పరమాత్మను దర్శించునట్లు చేయును. కనుక మనస్సు సదా పరమాత్మనే స్మరించునట్లు భక్తుడు జాగరూకుడై యుండవలెను. విషయములను ధ్యానించు మనస్సు విషయ మగ్నమై యుండును. పరమాత్మను ధ్యానించు చిత్తము పరమాత్మ యందే లయించును.

"పువ్వు వికసించగనే దాని పరిమళము వెదజల్ల బడునట్లు భక్తి విరబూయగానే దాని లక్షణములు ప్రస్ఫుటముగా వ్యక్తమగును. భక్తి గల దివ్యాత్మునకు భగవద్గుణకీర్తనల యందు చిత్తము ద్రవించి దేహము పులకాంకిత మగును. కంఠము గద్గద మగును. అశ్రువులు రాలుచుండును.

మద్భక్తి యుక్తో భువనం పునాతి

"ఉద్ధవా! అట్టి నా భక్తుడు ముల్లోకములను పావన మొనర్చును."

"భగవద్భక్తి ప్రేమ మయము. భక్తి యనెడి దీపము ప్రేమ యనెడి తైలములో దేదీప్యమానంగా వెలుగును. కామ మనెడి జలముతో ఆరిపోవును. భక్తుని హృదయములో కామ పిశాచము ప్రవేశింపకూడదు. కనుక భక్తుడు స్త్రీ సాంగత్యమును త్యజింప వలెను. స్త్రీ సాంగత్యము వలన ఏర్పడు క్లేశములు మరి ఏ దుర్గుణము వలనను కలుగవు. స్త్రీల సాంగత్యమునే కాదు, వారితో సాంగత్యము గలవారి స్నేహము కూడా మంచిది కా"దని శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునకు చెప్పుచున్నాడు.

స్త్రీణాం స్త్రీ సంగినాం సంగం త్యక్త్వా దూరత ఆత్మవాన్

"భక్తుడైనవాడు స్త్రీ సాంగత్యమును, వారితో సఖ్య మొనర్చు వారి సాంగత్యమును వదలి దూరముగా నుండవలెను" అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పగా విని సంతసించిన ఉద్ధవుడు ధ్యానయోగమును గూర్చి తెలుపవలసినదిగా శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించెను. పరంధాము డగు శ్యామసుందరుడు ధ్యానయోగమహిమను వివరించుటకు పూనుకొనినాడు.

ధ్యాన వైభవము

హెచ్చుతగ్గులు లేని ఆసనమందు ధ్యానయోగి సుఖముగ ఆసీనుడు కావలెను. శరీరమును సమముగా యుంచి, చేతులను ఒడిలో యుంచుకొనవలెను. దృష్టిని నాసాగ్రము నందు నిలుపవలెను. ప్రాణాయామమును క్రమముగ చేయవలెను.

మూలాధారము నుండి తామర నాలిపోగు వలె శిరస్సు వరకు విచ్ఛిన్నం గాకుండా యున్న హృదయము నందలి ఘంటానాదము వంటి ఓంకారమును పండ్రెండు అంగుళముల వరకు ప్రాణవాయువుతో గూడ పైకి తీసుకొని వెళ్ళి ఆ ఓంకారమును స్వరముతో కలుపవలెను. ఈ విధముగా ప్రతిరోజు మూడు కాలము లందు ఓంకారముతో గూడ ప్రాణాయామము నభ్యసించిన ఒక్కమాసము రోజులలో ప్రాణక్రియ స్వాధీన మగును.

ఆ తరువాత దేహాంతర్గతమైన పద్మరూప హృదయము నందు శ్రీకృష్ణుని ధ్యానింప వలెను. భగవానుని సుప్రసన్నమైన సర్వావయవముల యందు మనస్సును లగ్న మొనర్పవలెను. మనస్సును నిగ్రహించి ధ్యానమూర్తి మీదనే ఉంచవలెను.

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యో మనసాఽఽ కృష్య తన్మనః
బుద్ధ్యా సారథినా ధీరః ప్రణయే న్మయి సర్వతః ॥

"ఇంద్రియములను మనస్సు ద్వారా ఆయా ఇంద్రియ విషయముల నుండి మరల్చి బుద్ధి యను సారధి ద్వారా 'సర్వాంగ శోభితుడనగు నా యందు దృఢముగా లగ్నము చేయవలెను."

ఆ తరువాత పరమాత్ముని సర్వాంగముల యందు లగ్నమై యున్న చిత్తమును ఉపసంహరించి మందస్మితమగు వదనారవిందమునే ధ్యానింపవలెను. అలా స్థిరపడిన చిత్తమును మరల ఉపసంహరించి దహరాకాశము నందుంచ వలెను. ఆ తరువాత దానినుండి కూడా ఆకర్షించి శుద్ధ బ్రహ్మమునందు ఉంచవలెను.

భగవంతుని సర్వాంగములను చింతించుట ధారణ యగును. వదనారవింద మనెడి ఒకే అంగమును ధ్యానించుటను ధ్యానమందురు. ధ్యానము నందు మనస్సు సంకల్పములకు దూరమగును. నిర్విషయచిత్తము ధ్యానచిత్తమని భావము. ఈ స్థితిలో ధ్యానమును సాగించు ధ్యాత ధ్యేయరూపుడగు పరమాత్మతో ఏకమగును. సర్వమును మఱచి

మనస్సును భగవానుని యందుంచును. ఆ తరువాత దాని పరమాత్మ యందే యుండును. తదలో పరమాత్మ యుండును. అద్వయ చైతన్యము అప్పుడాతమభవముగా మారును.

ఏవం సమాహిత మతిః మామే వాత్మాన మాత్మని
విచష్టే మయి సర్వాత్మన్ జ్యోతి ర్జ్యోతిషి సంయుతమ్

"ఈ విధముగా చిత్తమును నియమించిన పురుషుడు జ్యోతి యందు గూడిన జ్యోతివలె తన యందు ఆత్మ రూపుడనైన నన్ను గాంచును, నాయందు తనను గాంచుచుండును."

ఈ విధముగా ఎవరు తీక్షమైన ధ్యానమును సాగించుచుందురో అట్టివారు ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మికము లనెడి మూడు విధములైన భ్రాంతులనుండి విడివడుదురు. ద్రష్ట దృశ్య దర్శనాది త్రిపుటి అంతరించగా శాశ్వతమైన పరమ శాంతిని పొంది తరించెదరు.

"ఉద్ధవా! జితేంద్రియుడు, స్థిరచిత్తుడగు యోగి తన మనస్సును నా యందే నిలుపును. అట్టివానికి అణిమాది సిద్ధులు అనాయాచితముగ ప్రాప్తించును."

అష్టసిద్ధులు - అంతరాయములు

"కృష్ణా! నీవు కర్మఫల ప్రదాతవు. యోగఫలము నిచ్చునది కూడా నీవే. అచ్యుతా! ఏ యోగముచే ఏ విధమైన సిద్ధికలుగును? సిద్ధులెన్ని? యోగులకు సిద్ధుల నిచ్చు నీ నుండి ఆయా విషయములను వినగోరుచున్నాను" అని ఉద్ధవుడు శ్రీకృష్ణునితో పలికెను. ముఖ్యమైన అష్టసిద్ధులను, అముఖ్యమైన దశసిద్ధులను గూర్చి శ్రీకృష్ణుడు వివరించు చున్నాడు.

"ఉద్ధవా! ధ్యానయోగ సిద్ధిని పొందిన జ్ఞానులు, సిద్ధులు పదునెనిమిది విధములని వివరించిరి. వానిలో అష్టసిద్ధులు నాయందే యున్నవి. మిగిలిన పది విధములగు గౌణ సిద్ధులు సత్త్వ గుణోత్కర్షకు హేతువులై యున్నవి" అని పలుకుచూ శ్రీకృష్ణుడు వాటిని గూర్చి విపులముగా వివరించెను. అష్టసిద్ధులను మొదట వివరించుచున్నాడు.

1. అణిమ :-

మిక్కిలి సూక్ష్మ రూపమును బొందుటను "అణిమ" అందురు. పంచభూతములకాధారమైన తన్మాత్ర లనెడి సూక్ష్మ భూతముల యందు ఎవడు చిత్తము నుంచునో వాడు అణిమ సిద్ధిని పొందును.

2. మహిమ :-

మిక్కిలి స్థూల రూపమును బొందుటను "మహిమ"యందురు. సమిష్టి బుద్ధి నుపాధిగా కలిగి యున్న ఈశ్వరుని యందు మనస్సును స్థిరముగా యుంచి ఉపాసించువాడు మహిమ సిద్ధిని పొందును.

3. లఘిమ :-

మిక్కిలి తేలిక రూపమును బొందుటను "లఘిమ" యందురు. వాయువు మున్నగు భూతముల పరమాణువులను ఉపాధిగా పొందియున్న ఈశ్వరుని యందు చిత్తము నుంచిన యోగి లఘిమ సిద్ధిని పొందుచున్నాడు.

4. ప్రాప్తి :-

ఇంద్రియములతో ఇంద్రి యాధిష్ఠాన దేవతలను దర్శించుట "ప్రాప్తి" యగును. అనగా నేత్రేంద్రియము ద్వారా దానికి అధిష్ఠాన దేవత యగు ఆదిత్యుని దర్శించ గలుగుట యని భావము. సాత్త్వికాహంకారమును ఉపాధిగా గల ఈశ్వరుని యందు స్థిరముగా చిత్తము నుంచిన యోగి ప్రాప్తి సిద్ధిని పొందుచున్నాడు.

5. ప్రాకామ్య :-

లౌకిక, పారలౌకిక పదార్థములను దర్శించి, అనుభవించు సామర్థ్యమును "ప్రాకామ్య" మందురు. క్రియాశక్తి ప్రధానమగు మహత్తత్త్వమును ఉపాధిగా గల ఈశ్వరుని యందు బుద్ధి నుంచిన యోగి ప్రాకామ్య సిద్ధిని బొందుచున్నాడు.

6. ఈశిత్వ :-

మాయ నుపాధిగా కలిగిన ఈశ్వరుని యొక్క అంశలగు జ్ఞాన వీర్యాదులను ప్రకోపింప జేయుట "ఈశిత్వ" మనబడును. మాయను నియమించు ఈశ్వరుని యందు మనస్సును నిలిపిన యోగి అంతఃకరణాదులను ప్రేరేపించు ఈశిత్వ సిద్ధిని బొందు చున్నాడు.

7. వశిత్వ :-

విషయ భోగ విరక్తి "వశిత్వ" మనబడును. షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్ను డగు నారాయణుని యందు మనస్సు నిల్పిన యోగి వశిత్వ సిద్ధిని బొందుచున్నాడు.

8. కామావసాయత :-

సమస్త కోరికలు ఉపశమించుటను "కామావసాయత" మందురు. నిర్విశేష బ్రహ్మము నందు మనస్సు నుంచిన యోగి కామావసాయత మను సిద్ధిని బొందుచున్నాడు. ఈ విధములైన నా ఈ అష్టసిద్ధులు స్వాభావికములు, నిరతిశయము లని చెప్పబడినవి.

గౌణ సిద్ధులు అనగా గుణముల వలన పుట్టిన సిద్ధులు దశ విధములుగ యున్నవి. అవి (1) ఆకలి దప్పులు లేకుండుట (2) దూర ప్రదేశము నందున్న విషయముల నాలకించుట (3) దూరదృశ్యములను గాంచుట (4) దేహము మనోవేగముతో కోరిన ప్రదేశమునకు వెడలుట (5) కోరిన రూపమును ధరించుట (6) అన్య దేహాదులలో ప్రవేశించుట (7) దేవతల క్రీడా విలాసములను తిలకించుట (8) సంకల్పములను సిద్ధించుకొనుట (9) అడ్డులేని ఆదేశమును కలిగియుండుట (10) కోరినపుడు దేహమును త్యజించుట - ఈ పదియును గుణజాత సిద్ధులని పిలువబడినవి.

క్షుద్ర సిద్ధులు ఐదు విధములుగా యున్నవి. అవి (1) త్రికాలజ్ఞత్వము (2) శీతోష్ణ సహిష్ణుత్వము (3) అన్యుల మనస్సు నెరుగుట (4) అగ్ని, సూర్యుడు, జలము, విషము మున్నగు వాని ప్రభావముల నాపుట (5) అపజయము నెఱుగ కుండుట - ఈ ఐదును క్షుద్రసిద్ధులని పిలువబడినవి.

ఈ విధములగు యోగ సాధనలచే నన్నుపాసించువారు ఆయా సిద్ధులను పొంద గలుగుదురు. భక్తుడైన వానికి సిద్ధుల యందును, వానిని ప్రదర్శించువాని యందును ఆసక్తి యుండదు. ఇంద్రియములను జయించి, మనస్సును భగవంతుని యందే యుంచిన భక్తులకు సర్వ సిద్ధులు అనాయాసితముగనే లభ్యమగును.

ఒకనాడు జ్ఞానదేవ, నామదేవులు తీర్థయాత్రలకై బయలుదేరి వెళ్ళు చుండిరి. మార్గ మధ్యమున యోగిపుంగవు డగు జ్ఞానదేవునకు నామదేవుని గూర్చిన ఒక సంశయము మనస్సులో కదలెను. నామదేవునకు సిద్ధత్వము ప్రాప్తించినదా? లేదా? యనెడి శంక కలిగెను. పరీక్షించి చూడవలెనని అభిలాష కూడా కలిగెను.

జ్ఞానదేవుడు తన యోగశక్తి ప్రభావముచే నామదేవునిలో ప్రాణశక్తిని కదలించి పిపాసను ప్రకోపింప జేసెను. అదే సమయానికి అరణ్యములో దిగుటకు వీలులేని మంచి నీటి బావిని కూడా నిర్మించెను. తనకు కూడా దాహముగా నున్నదని పలికి నామదేవుని ఆ బావి వద్దకు నడిపించెను.

ఆ బావిలోని నీటిని పానము చేయుట ఎలాగో వారికి అవగతము కాలేదు. యోగ శక్తి సమన్వితుడైన జ్ఞానదేవుడు శుక రూపమును ధరించి బావిలోని కురికి, నీటిని పానము చేసి, సంతుష్టచిత్తుడై గట్టు మీదికి చేరెను.

"నామదేవా! చూసితివా యోగమహిమ! నీవు కూడా యోగమును నేర్చి యుండినచో ఈ నాడు దప్పికను నా లాగే తీర్చుకొని యుండెడివాడవు. నీ కాల మంతయు భక్తి యందే సాగిపోయెను" అని జ్ఞానదేవుడు పలికెను.

"మహాత్మా! నాకు ఆ విషయముల యందు ఆసక్తి లేదని మీకు తెలుసు. దేవా! నారుపోసిన వాడు నీరు పోయక మానునా? దప్పికనిచ్చిన వాడే నీటిని సమకూర్చును. అంతయూ పాండురంగని కృప" యని పలుకుచూ, పరవశించిన హృదయముతో పాండురంగని దివ్య నామమును కీర్తించుచు నాట్యమాడసాగెను.

బావిలోని నీరు పైకి ఉబుకసాగెను. క్షణకాలములో నీరు పైకి వచ్చి గట్టు దాకెను. పరమభక్తుడగు నామదేవుడు దోసిటితో నీటిని తీసికొని పానము చేసెను. ఈ వింత దృశ్యమును గాంచుచున్న జ్ఞానదేవుల వారినిగాంచి, వినమ్రుడై నమస్కరించుచు నామదేవుడు ఇలా పలికెను: "మహాత్మా! తమరు యోగి పుంగవులు. యోగమహిమచే చిలుక రూపమును ధరించి, కూపమున ప్రవేశించి, నీటిని పానం చేయగలిగినారు. ఈ నామదేవునకు యోగము తెలియదు. భగవద్వియోగములో తపించే, పరితపించే ఆవేదనయే, ఆర్తియే తెలియును. యోగము నాశ్రయించిన మీరు ప్రయత్నము ద్వారా

సిద్ధిని పొందినారు. యోగేశ్వరుడైన పరంధాముని ఆశ్రయించిన వారికి సర్వసిద్ధులు అప్రయత్నముగనే సిద్ధించును" అనెను.

యల్లబ్ధ్వా పుమాన్ సిద్ధో భవతి అమృతో భవతి తృప్తో భవతి

"అట్టి పరాభక్తిని పొందిన పురుషుడు సిద్ధు డగుచున్నాడు. అమృతు డగుచున్నాడు. తృప్తుడగుచున్నాడు" అని నారద భక్తి సూత్రములలో తెలుప బడినది.

సిద్ధత్వ మనగా అణిమాది సిద్ధులు గావేరవు. నిజభక్తునకు అలాంటి సిద్ధుల యందు అభిరుచి యుండదు. గారడీ ప్రదర్శనల యందు ఆసక్తి యుండదు. సిద్ధత్వమనగా వచ్చిన కార్యము సిద్ధించినది యని భావము. మనుజుడు ఈ ప్రపంచమునకు ఎందులకు అరుదెంచినాడు? భగవత్సాక్షాత్కారము కొరకే గాని అన్య ఫలముల నాశించి కాదు. అట్టి భగవత్కార్యము ఫలించినదని, సిద్ధించినదని అర్థము. అంతేగాక నిజభక్తుడు పైన చెప్పిన యోగసిద్ధు లన్నియు తన సాధనలకు అంతరాయములని కూడా భావించును.

అంతరాయాన్ వదన్త్యేతా యుంజతో యోగ ముత్తమమ్
మయా సంపద్య మానస్య కాలక్షపణ హేతవః ॥

"శ్రేష్ఠతమమైన భక్తియోగము ద్వారా నన్ను పొందగోరు యోగికి ఈ సిద్ధులు విఘ్న కరములగును. ఇవి కాలమును గడుపుకొనుటకు మాత్రమే ఉపకరించునని పెద్దలు చెప్పుదురు."

"ఉద్ధవా! నేను సర్వసిద్ధులకు కారణమై యున్నాను. ప్రభువునై యున్నాను. కనుక సిద్ధులను వాంఛించు యోగుల కన్నను సిద్ధత్వమును ప్రసాదించు నన్ను భజించు భక్తులే ధన్యులగుదురు" అని శ్రీకృష్ణుడు యోగమహిమ వివరణమును సమాప్తి చేసెను.

విభూతి సందర్శనము

శ్రీకృష్ణుని ద్వారా యోగ విజ్ఞానమును శ్రవణము చేసిన పిదప భగవ ద్విభూతులను తెలిసికొనవలయు నని ఉద్ధవునకు అభిలాష కలిగెను. శ్రీకృష్ణుని ఉద్ధవుడు ఇలా అడిగెను: "భగవాన్! నీవు అనంతుడవు. సృష్టి స్థితి లయములకు కారణభూతుడవు. మహర్షులు నిన్ను ఏయే రూపములతో అర్చించిరో, ఏయే భూతముల యందు నిన్ను దర్శించి ఉపాసించిరో, అట్టి నీ రూపములను, విభూతులను గూర్చి నాకు వివరింపుము. **"నమామి తే తీర్థ పదాంఘ్రి పద్మమ్"** సమస్త తీర్థములకు ఆశ్రయమైన నీ పాదపద్మములకు నమస్క రించుచున్నాను" అనెను.

"ఉద్ధవా! ప్రశ్నించుటలో నీవు శ్రేష్ఠుడవు. కురుక్షేత్రములో అర్జునుడు నన్నీ ప్రశ్ననే అడిగెను. నేను పరమగతిని. సూత్రాత్ముడను. నా విభూతులను నీకు తెలిపెదను. వినుము.

"ఉద్ధవా! వేదవిదులలో నేను హిరణ్యగర్భుడను. మంత్రములలో ఓంకారమును, అక్షరములలో అకారమును, దేవతలలో ఇంద్రుడను, బ్రహ్మర్షులలో భృగువును, రాజర్షులలో మనువును, దేవర్షులలో నారదుడను, ధేనువులలో కామధేనువును.

"సిద్ధులలో నేను కపిలుడను. పక్షులలో గరుడుడను. దైత్యులలో ప్రహ్లాదుడను. గజములలో ఐరావతమును. దీప్తిమంతములైన వారిలో సూర్యుడను. మనుజులలో రాజును. నదులలో నేను గంగను. జలాశయములలో సముద్రమును. దుర్గమ స్థానములలో హిమాలయమును. వృక్షములలో అశ్వత్థమును.

"పురోహితులలో వశిష్ఠుడను. వ్రతములలో అహింసా వ్రతమును. అష్టాంగ యోగములలో సమాధిని. బ్రహ్మచారులలో సనత్కుమారుడను. ఋతువులలో వసంత ఋతువును. మాసములలో మార్గశీర్షమును.

"యుగములలో కృతయుగమును. పండితులలో శుక్రాచార్యుడను. భగవద్భక్తులలో ఉద్ధవుడను. కింపురుషులలో హనుమంతుడను. రత్నములలో పద్మరాగమును. వీరులలో అర్జునుడను. విద్యాధరులలో సుదర్శనుడను.

"ఉద్ధవా! లెక్కించుటకు ప్రారంభించినచో ఈ ప్రపంచములోని పరమాణువు లన్నింటి నైనను లెక్కింపవచ్చును. కానీ నా విభూతులను లెక్కించుట ఎవ్వరికిని సాధ్యముకాదు. ఉద్ధవా! నీవు అడిగితివి గాన సంక్షిప్తముగా కొన్ని విభూతులను తెలిపితిని. వాస్తవానికి ఇవి సత్యస్వరూపములు కావు. మనోవికారములే. వీటి యందు మనస్సును నిలుపకుము.

"ఉద్ధవా! నీవు వాక్కును నిరోధింపుము. మనస్సును నిగ్రహింపుము. ప్రాణమును నియమింపుము. ఇంద్రియములను అరికట్టుము. బుద్ధిని సంయమనము చేయుము. వీటివలన నీవు మరల సంసారమునందు ప్రవేశింపకుందువు. ఈ విధముగా నీవు నిగ్రహింప గలిగినచో తప్పక కృతకృత్యుడ వయ్యెదవు" అని శ్రీకృష్ణుడు విభూతివర్ణనమును సమాప్తి చేసెను.

వర్ణాశ్రమ ధర్మములు

"ప్రభూ! నీవు ఇంతవరకు తెలిపిన భక్తి లక్షణమగు ధర్మమును ఎవడు ఎట్లు ఆచరింప గలుగునో తెలిపెడి వర్ణాశ్రమ ధర్మములను వివరింపుము" అని ఉద్ధవు డడుగగా సర్వుల కుపకరించునవి, మోక్షప్రద మైనవి యగు భాగవత ధర్మములను శ్రీకృష్ణుడు ఉపదేశించెను.

"ఉద్ధవా! కృత యుగము నందు వర్ణాశ్రమములు లేవు. "హంస" యనెడి వర్ణ మొక్కటియే యుండెను. పుట్టుకతోనే ప్రతి మనుజుడు అనన్య భక్తియుతుడై ఉండెడివాడు. జనులు కృతకృత్యు లయ్యెడివారు. అందుచేత ఆ యుగమునకు కృతయుగమని పేరు

వచ్చినది. ఈ యుగమున ఓంకార మొక్కటే వేదముగా నుండెను. యజ్ఞయాగాది కర్మ లేవియును అపుడు ఉండెడివి కావు" అని శ్రీకృష్ణుడు ధారావాహికంగా చెప్పసాగెను.

త్రేతాయు గారంభమున పరమాత్మ నుండి వేదము లావిర్భవించెను. యజ్ఞములు ప్రారంభమాయెను. ఈ యుగమున విరాట్పురుషుని ముఖము నుండి బ్రాహ్మణులు, బాహువుల నుండి క్షత్రియులు, ఊరువుల నుండి వైశ్యులు, పాదముల నుండి శూద్రులు ఆవిర్భవించిరి. ఈ విధముగా వర్ణము లేర్పడెను.

విరాట్పురుషుని జఘన ప్రదేశము నుండి గృహస్థాశ్రమము, హృదయమునుండి బ్రహ్మచర్యాశ్రమము, వక్షఃస్థలము నుండి వానప్రస్థాశ్రమము, శిరము నుండి సన్న్యాసాశ్రమము లావిర్భవించినవి. ఈ విధముగా ఆశ్రమము లేర్పడినవి.

శమోదమ స్తప శ్శౌచం సంతోషః క్షాన్తి రార్జవమ్
మద్భక్తిశ్చ దయా సత్యం బ్రహ్మ ప్రకృతయ స్త్విమాః ॥

శమము, దమము, తపస్సు, శౌచము, సంతోషము, క్షమ, ఋజుత్వము, నాయందు భక్తి, కరుణ, సత్యము. ఇవి అన్నియు బ్రాహ్మణుని స్వభావములని గ్రహింప వలెను.

తేజో బలం ధృతి శ్శౌర్యం తితి క్షౌదార్య ముద్యమః
స్థైర్యం బ్రహ్మణ్య మైశ్వర్యం క్షత్ర ప్రకృతయ స్త్విమాః ॥

తేజస్సు, బలము, ధైర్యము, శౌర్యము, తితిక్ష, ఔదార్యము, ఉద్యమము, స్థైర్యము, బ్రహ్మణ్యత, ఐశ్వర్యము. ఇవి క్షత్రియుని స్వభావములని గ్రహింపవలెను.

ఆస్తిక్యం దాననిష్ఠా చ అదంభో బ్రహ్మ సేవనమ్
అతుష్టి రర్థోపచయైః వైశ్య ప్రకృతయ స్త్విమాః ॥

ఆస్తిక్యము, దానశీలత, అదంభిత్వము, బ్రాహ్మణసేవ, ధనాది సంపదలచే తృప్తి లేకుండుట. ఇవి వైశ్యుని స్వభావములు.

శుశ్రూషణం ద్విజగవాం దేవానాం చాప్య మాయయా
తత్ర లబ్ధేన సంతోషః శూద్ర ప్రకృతయ స్త్విమాః ॥

విప్రులకు, ఆవులకు, దేవతలకు నిష్కపట భావముతో సేవ చేయుట, దానిచే లభించిన దానితో తృప్తి చెందుట యనునవి శూద్రుని స్వభావములు.

అశౌచ మనృతం స్తేయం నాస్తిక్యం శుష్క విగ్రహః
కామః క్రోధశ్చ తర్షశ్చ స్వభావోఽ స్త్యేవ సాయినామ్ ॥

అశౌచము, అసత్యము, దొంగతనము, నాస్తికత్వము, అకారణ కలహము, కామము, క్రోధము, పేరాశ. ఇవి అంత్యజుని స్వభావములు.

బ్రహ్మచర్యాశ్రమము

బ్రహ్మచర్యమును స్వీకరించువాడు గర్భాదానాది సంస్కారములను క్రమముగా స్వీకరించి, ద్వితీయ జన్మమగు ఉపనయనమును పొంది, ఆచార్యునిచే అనుమంత్రితుడై, ఇంద్రియములను నిగ్రహించినవాడై, వేదము నభ్యసింపవలెను. బ్రహ్మచారి విధులన్నియు తెలిసి, వాటిని పాటింపవలెను.

బ్రహ్మచారి ఆచార్యుని బాధించరాదు. సర్వదేవతారూపు డైన ఆచార్యునిలో దోషములను చూడరాదు. గురువు వెడలునపుడు ఆయనకు వెనుక నడువవలెను. భృత్యునివలె నడువవలెను. విశ్రాంతి సమయమున గురువు దగ్గర ఆసీనుడై పాదసేవ చేయవలెను. ఆసీను డైనపుడు చేతులు జోడించి నమస్కరించుచు గురువు ఆదేశములకై ఎదురు చూచువాడై యుండాలి.

బ్రహ్మచారి పాటింపవలసిన విధులను శ్రీకృష్ణుడు మహాత్ముడైన ఉద్ధవునకు తెలుపుచున్నాడు.

బ్రహ్మచారి స్త్రీలతో ఎక్కువగా భాషించరాదు. పొరపాటున కూడా వారిని తాకరాదు. పరిహాసమును పరిత్యజించాలి. ఈ విధముగా చరించు బ్రాహ్మణుడు అగ్నివలె ప్రకాశించును. ఈ కర్మానుష్ఠానము వలన అంతఃకరణ శుద్ధిబొంది, భక్తి కలవాడగును. ఆచారవంతుడే ఆత్మవిద్యను పొందగలుగును.

బ్రహ్మచర్యాశ్రమము కూడలి వంటిది. అక్కడ నుండి సకాముడైనచో గృహస్థాశ్రమము లోనికి వెళ్ళవచ్చును. లేదా నిష్కాముడైనచో వానప్రస్థాశ్రమము లోనికి వెళ్ళవచ్చును. లేదా నిష్కామసన్న్యాసమును స్వీకరింపవచ్చును.

గృహస్థాశ్రమము

గృహస్థాశ్రమములో ప్రవేశింపగోరువాడు వయస్సులో తనకంటె చిన్నది యగు కులీనురాలును వివాహము చేసికొనవలెను. అభిలాషతో తక్కువ కులములోని స్త్రీని వివాహము చేసికొనవచ్చును(వర్ణాంతర వివాహము).

"ఉద్ధవా! తాను ధర్మబద్ధముగా జీవించుచు, భక్తులకు లేదా ఆర్తులకు, బాధితులకు సహాయము చేయుచుండవలెను. అట్టి వానిని సముద్రములో మునిగిపోవు వానిని నావ రక్షించునట్లు నేను రక్షింతును" అని శ్రీకృష్ణు డనెను.

గృహస్థుడు సంసారిగా ఉండాలి. కానీ సంసారమును మోయరాదు. అనాసక్తుడై జీవించవలెను. సదా భక్తితత్పరుడై యుండవలెను. ఇహలోక సుఖములు, స్వర్గలోక భోగములు అనిత్యములని తెలియవలెను. స్వజన బాంధవ్యము స్వప్నతుల్యమని భావించి జీవించవలెను.

పుత్ర దారాప్త బంధూనాం సంగమః పాంథ సంగమః
అనుదేహం వియంత్యేతే స్వప్నో నిద్రానుగో యథా ॥

పుత్రులు, భార్య, ఆప్తులు, బంధువుల తోడి సమాగమము బాటసారుల తోడి సమాగమము వంటిది. మేల్కొని నపుడు స్వప్నదృశ్యము లెలా అదృశ్యము లగునో అలాగే కుటుంబీకుల సంబంధము గూడ దేహమున్నంత వరకే తెలిసి ఆ తరువాత నశించును.

ఈ విధముగా గృహజీవనమును అవగత మొనర్చుకొని ఇంటిలో అతిథివలె జీవించవలెను. అహంకార, మమకారములు లేనివాడై యుండవలెను. అట్టివాడు బంధములలో చిక్కుకోడు. గృహస్థుడు గృహమునందే నిలిచి భక్తి చేయవచ్చును. పుత్రవంతు డైనచో సన్న్యాసమును స్వీకరింపవచ్చును.

అహో మే పితరౌ వృద్ధౌ భార్యా బాలాత్మజాऽऽత్మజా
అనాథా మామృతే దీనాః కథం జీవన్తి దుఃఖితాః ॥

"నా తల్లిదండ్రులు వృద్ధులు. నా భార్య చిన్నపిల్లల తల్లి. పుత్రులు నన్నాశ్రయించుకొని యున్న దీనులు. దిక్కులేనివారు. నేను లేకున్న వారెట్లు జీవింతురు?"

ఈవిధమైన అప్రస్తుత ప్రసంగము చేయు గృహస్థుడు వ్యర్థుడు. గృహాసక్త చిత్తుడు. అహంకారయుతుడు. జీవిత లక్ష్యము లేనివాడు. గర్వితుడు. వచ్చిన పనిని మరచి పుచ్చిన విషయాలతో ముచ్చిక నేర్పరచుకొనినవాడు.

సర్వుల నుద్ధరించుటకు పరమేశ్వరు డున్నాడు. ఇంటిలో ఉండినా, వీధిలో యుండినా అహంకారరహితుడై కర్తృత్వ భోక్తృత్వ అభిమానాలకు దూరుడై జీవించు విధానమును గృహస్థుడు అలవరచుకొనవలెను.

వానప్రస్థాశ్రమము

ఇది తృతీయాశ్రమము. తురీయమునకు చివరి సోపానము. గృహస్థాశ్రమమును పూర్తి చేసుకొనిన మనుజుడు తపము నాచరించు ఆసక్తితో అడవుల కేగుటయే వానప్రస్థాశ్రమము. వానప్రస్థాశ్రమమున ప్రవేశింపవలె నని భావించు వ్యక్తి సతీసమేతుడై వెడలవలెను. ఒకవేళ సతి ఇచ్ఛగించనిచో ఆమెను పుత్రుల రక్షణలో నుంచవలెను. లేదా ఆమెకంటూ ప్రత్యేక జీవనము నేర్పాటు చేయవలెను.

అపక్వాహారములను భుజించుచు అరణ్యముల యందు నివసింపవలెను. విలువైన దుస్తులను ధరింపరాదు. కేశములను, నఖములను తొలగించరాదు. మూడువేళల స్నాన మాచరింపవలెను. భూమిపై పరుండవలెను. సంపదలను పరిత్యజించవలెను. నిష్కాముడై కర్మల నాచరింపవలెను. కఠోరతప మాచరింపవలెను.

వానప్రస్థుడు పై చెప్పిన రీతుల జీవితమును కొనసాగించి, పూర్ణ వైరాగ్యవంతు డైనపుడు సన్న్యాసమును స్వీకరింప వచ్చును. అది కూడా నిరపేక్షుడై నిర్వర్తించాలి.